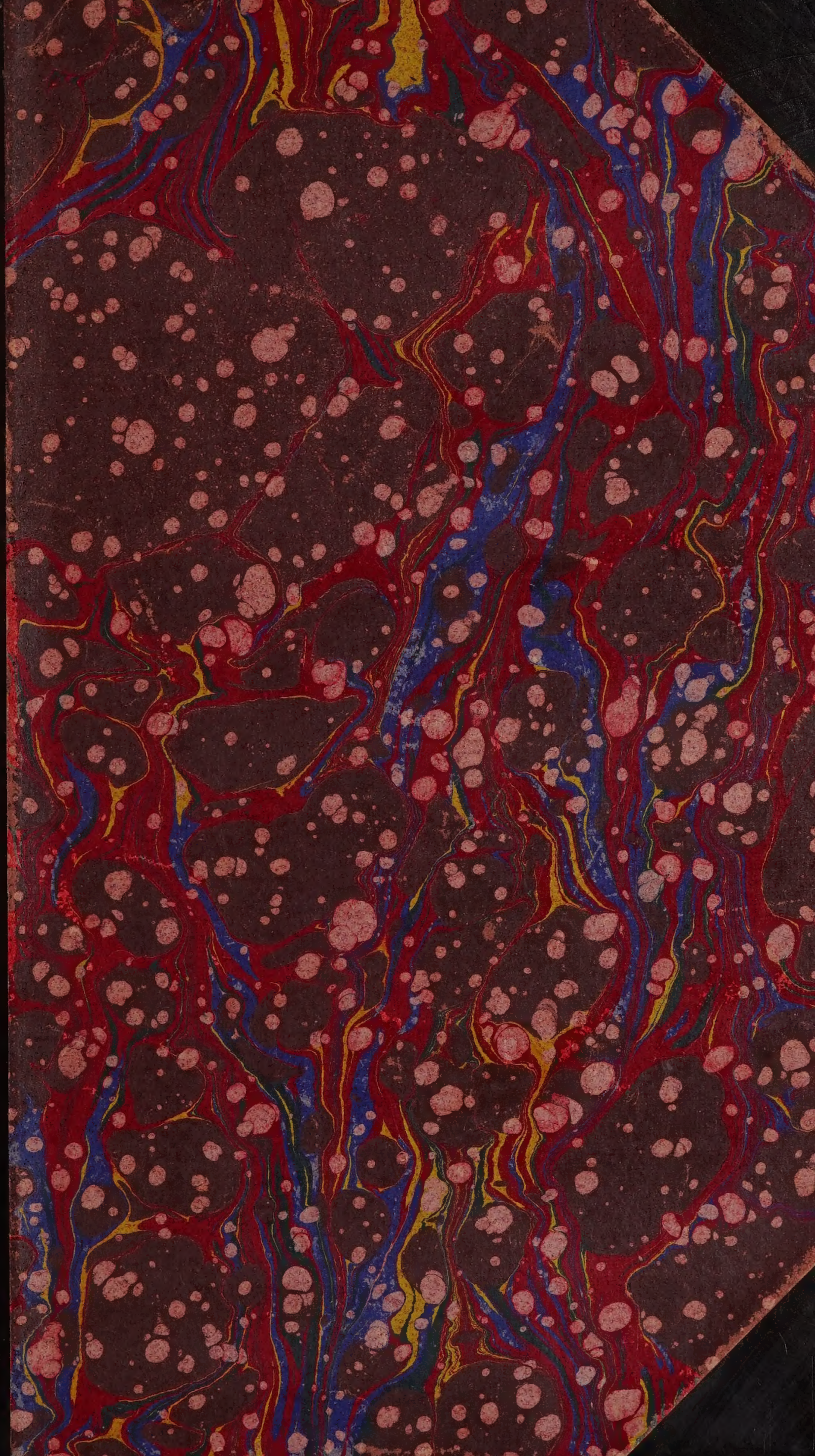

MICHAELIS FRIDERICI LOCHNERI

ARCHIATR. CAES. COM. PALAT. NOBIL. ACAD.
LEOPOLDINO-CAROLINAE NAT. CVRIOS. EPHEMERIDVM
DIRECTORIS, MEDICI NORIMBERGENSIS

COMMENTATIO

DE

ANANASA

ſive

NVCE PINEA INDICA

vulgo

PINHAS.

Ad

NOBILISSIMVM ET SOLERTISSIMVM
HESPERIDVM NORIMBERGENSIVM
SCRIPTOREM.

[1716]

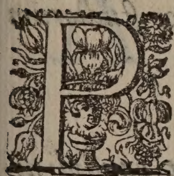

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

VIRO NOBILISSIMO
IOANNI CHRISTOPHORO VOLCAMERO

S. D.

M. F. LOCHNER.

Agellas de ANANASA conſcriptas, nemini cuiquam potiori jure me conſecrare potuiſſe ac debuiſſe, quam TIBI, VOLCAMERE optime, quilibet aequiſſimus rerum aeſtimator facile judicabit, qui perpendet, TE easdem TIBI jam vindicaſſe. Cum enim, quae de Planta hac ejusque fructu ſapidiſſimo, perpetuis Praxeos impedimentis obrutus, ex Hiſtoriae naturalis fontibus hauſta collegeram, expeteres novo Heſperidum Tomo inſerenda; communicavi iſtaec, ſchedis excepta confuſaneis, non tantum lubentiſſime; ſed et cum placere le videnſe illud munuſculum intelligerem, in animum porro induxi, ſub incudem revocare eadem, atque addere, quae ſparſim de Fructuum hac Regina ab Exoticarum rerum Scriptoribus ſunt annotata. Unde Schediasma praeſens eſt enatum, quod Heſperidum, Latiali toga indutarum Tomo acceſſionis loco ſubjungi queat. Eſt itaque labor hic meus RAMUS E LUCO Heſperidum Tuarum, quem in ſuburbio ab Avo Tuo IOANNE, viro candore Germano, Pietate ſeraque Senectute venerando, plantatum, et ab incomparabili Parente TUO, IOANNE GEORGIO, τῷ μακαρίτῃ auctum, ipſe liberaliſſime alis, amplificas.

Ditavere locum ingreſſae ſplendentibus umbris
Heſperidum Citrus, Malusque Nerantia quondam
Gloria, perpetuis veſtitae frondibus ambae

Per-

Perpetuo flore ornatae, foetuque tumentes
Perpetuo.

Innata quippe VOLCAMERIS naturalium ſcrutandorum cupiditas a Parente beatiſſimo, qui id omne propemodum complexus animo, quod naturalis ſcientiae ſibi humana acquirere mens poteſt, ad Filios transmiſſa eſt.

Quid de Fratre Tuo, IOANNE GEORGIO, Botanicorum aevi noſtri Principe, dicam? cujus ſtupendam in hoc ſtudiorum genere notitiam

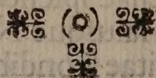
Auſonius ſtupet, Gallus veneratur, et Anglus
miratur, Teuto coelica ad aſtra vehit.

Fratris Tui alterius, FRIDERICI, viri, dum viveret, candidi niveique pectoris, Muſeum praeſtantiſſimum omnibus haec ſtudia colentibus jam dudum innotuit; idque larga indies augmenta capit a Filio Tuo, harum rerum amantiſſimo, utpote ad quem iſtud, fauſto omine, haereditario jure eſt translatum.

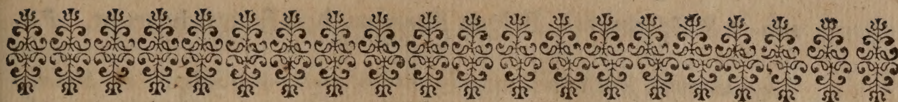
Sed cum non id agam, ut laudes Veſtras canerem; aliis quidem hoc munus concedo. De Te autem non poſſum non, veritate ſuffragante, praedicare, quod aeterno Tuo Heſperidum Opere exterorum quoque praeconia promerueris. Germaniam vero noſtram, cultiſſimis accenſendam regionibus, contra Taciti injurias dum ſtrenue aſſeruiſti, Patria haec noſtra TIBI in aeternum obſtricta erit, et

Quicquid reddidit illa Gratiarum,
debebit: neque enim Tuo labore
ſat dignas dederit puto Tibi unquam.

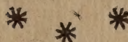
Vale.

Com-

Commentatio
de
ANANASA,
ſive
Nuce Pinea Indica,
vulgo
Pinhas dicta.

CAPVT I.

Nana fructuum Regina. Ex *America* primum allata. *Mart. Bohemus*, Freti Magellanici Inventor. *Braſiliam* agnoſcit Patriam, quam et *Parreira brava*. Ananaſae Mexicanae et Haytanenſes praeſtantiſſimae. Naſcuntur in Inſulis *Antilles* dictis, *Jamaica*, *Francia AEquinoctiali*, *Cajenne*. *Guajanenſium* praeſtantia. E Provincia *S. Crucis* in *Indiam orientalem* transplantatae. In *Java majori* et *Malabar* nunc ſponte proveniunt majores Americanis. Commelini Laus. In *Sinam* e Peru illatae. *Siamenſes*. *Bengalenſes*. *Ceylanenſes* Batavicis in Java majori potiores. In Africa alit *Guinea*, unde accepit Belgium. Cluſii Laus. In *Capite B. Spei* plantavit Cleyerus. Germinant in Inſula *Bourbo-*

nia et *S. Mauritii.* Belgae *Europam* hoc fructu bearunt. *Paludanus* ante hoc ſeculum coluit. Floret in Hortis Academiae *Lugdunenſis, Amſtelodamenſi*, *Muntingii*, *Pariſino.* In *Boſiano* pro *Ananaſa* culta *Anona.* Hujus deſcriptio. Occaſio erroris, Synonyma. Philoponus Ananaſam et Bananaſam confundit. Haec deſcribitur. Plures Ananaſae deſcriptiones. In Svvebbertiano Horto copioſiſſima eſt. In Volkameriano. Saccharo incruſtata olim in Muſeo *Besleriano. Kircheri* vanus metus. Solum Norimbergenſe optimum colendis quibuscunque plantarum generibus.

N Lector Benevole!

Fructum fructibus omnibus priorem,
Qui ſunt, qui fuerant, erunt, priorem,
NANAM fructibus eminentiorem;
Quantum ſunt teneris cedri ſalictis,
Pratis celſius aut jugum Pyrenes,
Aut convallibus infimis nivoſae
Alpes.

Haec jure merito Plantarum, quas orbis Terrarum complectitur, inque ſinu fovet, dici poteſt Regina, in quam omnes guſtus ſuavitates, omnes ſaporis illecebras παμμήτης contulit. Proinde quoque Rex Regum ac Vniverſi omnipotentiſſimus Plantam hanc foliacea corona exornavit, ceu luculento in reliquos fructus praepollentiae et dignitatis omine, in quo diademate herbaceo regiae ſubolis futurae primordia, plantaeque, e fatiſcente morienteque genetrice reviviſcentis, rudimenta deliteſcunt, a plaſtica terrae vi temporis ſucceſſu evolvenda et eruenda.

Non

Non autem Europae noſtrae eſt indigena, ſed e remotiſſimis regionibus advena, et quidem ex India,

Praecipites Phoebi qua rota mergit equos,

quae nunc vulgo quidem *America* dicta, rectius autem, ſecundum immortalis gloriae virum, quondam noſtrum Wagenſeilium, occidentalis Bohemia ideo nominanda, quod *Martinus Bohemus*, e familia hujus urbis Patricia, laete in hunc usque diem virente, et cum aeternitate, volente Deo, perennatura, oriundus, jam ante Chriſtophorum Columbum et Ferdinandum Magellanum, Oceani hactenus cogniti terminos ac fines, metasque hominum extremas et ultimam Thulen praetervectus, Azores Inſulas detexit, Fretumque Patagonicum, vel Magellanicum dictum, Luſitaniae Regi radio prius delineavit, quam Magellanus de Expeditione ſua cogitaſſet. Freto huic Patagonico, ſeu potius Boheimico, vicina *Braſilia*, has fructuum delicias primitus guſtandas advenis Europaeis obtulit, ut ſic eandem, quam *Parreira brava*, nuper demum a nobis deſcripta, agnoſcat patriam, et binae Plantae quaſi ſorores Cannibalum ſint natae

- - - - - - ſub oris,
Magajatasve inter duros et pingvia labra
Tappinaquûm, facili verſu quos dicere non eſt,
Patagonasque truces, et nudos membra Tapuyas.

Haec tot hominum monſtris infamis regio, e Cl. Breynii

Plant. Exot. Cent. Cap. I. elogio, non ſolum propter mitem, ſanitatique humanae maxime ſalutarem caeli temperiem, atque alios humanae indigentiae ſubvenientes commoditates, ſed etiam ob varios, quibus beata eſt, fructus praeſtantiſſimos, (quos inter Ananaſae palma tribuenda,) imo propter ſalutiferos ac mirabiles plantas, quas Terrae gremium tam larga copia effundit, hanc aſſecuta eſt praeeminentiam, ut inde addubitent nonnulli, an ulla mundi habitati regio huic praeferenda? ac terreſtris quidem Americae Paradiſus hinc multis viſa: digniſſimum certe tali Patria fructum!

Mexicanum quoque regnum, ab urbe cognomine, orbis totius urbium ſpatioſiſſima, turribus tectisque plusquam ſeptuaginta quinque millibus ſuperbiente, celeberrimum, cum pleraque ſui parte propemodum ad luxuriem frugiferi ſoli, ſaluberrimi caeli, frugum tam ſponte ſua, quam cultu naſcentium feraciſſimum, Ananaſae etiam felicitate proventu tanto dives eſt, nusquam ut pene gentium fructuum deliciae Ananaſis Mexicanis, et in ſpecie quidem *Haytanenſibus*, certent, teſte Nard. Anton. Recch. Rerum Medic. Nov. Hiſpan. Libr. VIII. cap. 78. p. 311. & R. P. Nieremberg. Hiſtor. Natur. Libr. XV. cap. I. p. 335. Porro *Inſulae Antilles* vulgo dictae, quarum ingens in hemicycli figura numerus ab auſtrali maris Atlantici tractu jacet, et ſinu curvato in aeſtivum occidentem ſinuatur, fructum noſtrum porrigunt. Imprimis natas in earum cingulo, *S. Chriſtophori* Inſula, ab Anglis Gallisque ſimul habitata, Ananaſas

nafas prae reliquis extollit R. P. Thomas *Gage en de nievve ende seer naeukeurige Reyse door de spaensche VVest Indien* Lib. III. c. 22.

Insula *Jamaica*, Mexicano implantata archipelago, sub Anglorum nunc, olim Hispanorum dominio, rerum ad vitae affluentiam usumque fertilitate nulli secunda, virore litorum et camporum assiduo gaudens, nec Ananasa destituitur, cum Excell. Sloane testimonium ferente in Catal. Plantar. in hac Insula provenientium p. 79. in hortis agrisque pinguioribus Insulae ubique plantetur, et ubique luxuriet.

Sic in *Francia* quoque *AEquinoctiali*, *Insulaque Cajenne* dicta, laete proveniunt, ceu hoc refert dans la Voyage de France Equinoxiale en l'Isle de Cajenne le Rev. Pat. Biet Libr. III.

Imo *Guajenenses* Brasiliensibus anteponit Otto Kayen im kurtzen Entwurff von Neu Niederland und Guajanen cap. XV. Haec cum ita sint, nullus dubito asserere, reliquas itidem occidentalis Indiae plagas his palati lenociniis excolendis operam impendere.

Caeterum apud omnes Historiae naturalis Scriptores in confesso est, e Brasiliensi, et in specie Sanctae Crucis provincia, in *orientalem Indiam* transplantatas fuisse has plantas, successu equidem adeo felici, ut Brasilienses mox vicerint, teste avtopta Neuhofio *en de gedenkvvaerdige Zee en Lant Reizen van Ost Indien* p. 239. *Java* certe major, quae prae soli felicitate nimia cultorem in plerisque locis dedignatur, nunc sponte Nanas promit, saporis gratia et vastitate

Americanas ſuperantes, in gratiſſimam dulcedinem guſtu deſinente, foliis licet variantibus, et Americanis anguſtioribus: quod de *Malabarenſibus* quoque teſtatur eruditiſſimus Horti hujus, Regii certe operis, commentator, Comelinus, Senator Amſtelodamenſis,

Pater Florae
Geniusque florum, ſtirpiumque nutritor,
Florum peritus et peritus herbarum,
Quascunque Phoebus ſpectat, aut alit tellus,
non noſtra tantum, ſed cuncta,
quam Pontus ambit aut Olympus involvit.

In vaſtiſſimi *Sinenſis* Regni provinciis *Quantuum Chiamſi* et *Tokien* laete pullulare, et ex America Peruviana Chinae ſive Sinae illatas eſſe, communem famam ſecutus ἀθανάσιος ille Kircherus in Chin. illuſtr. p. 199. meminit, et ex illo Olferdus Dapper in Sina. *Siamenſes* Ananaſas Chriſtianiſſimi Monarchae ad Regem Siamenſem Ablegatus Dn. de Loubere, dans la deſcription du Royaume de Siam T. II. p. 71. *Bengalenſes* Dn. Thevenot Voyages des Indes orientales Libr. I. cap. 40. p. 204. *Ceylanenſes* iam citatus Neuhofius celebrant, et hic praeſertim Batavicis in Java maiori delicatiores pronuntiat, ſucculentiores quippe guſtuique maxime abblandientes. Et ſic de reliquis: has etenim fructus in regionibus Indiae utriusque ubique fere nunc plantari, nullum plane dubium Neuhofio.

- - - - *Vides, dites quas ſufficit utraque Gazas India.*

Nec

Nec *Africa*, novarum ſemper rerum ferax, hoc vacat fructu. In *Guinea* (ubi tanto opulentiora montium ſunt viſcera, quanto paucioribus antehac penetrata, quae proinde auro non tantum ſimplici, ſed prorſus obryzo turgent, unde regioni quoque nomen auriferi littoris) hic fructus laetiſſime progerminat, teſte Boſmanno in regionis hujus accuratiſſima deſcriptione p. 314. Imo jam ante centum & quod excurrit annos a Guinea primum in *Belgium* delatas Ananaſas, teſtatur Not. in Acoſtam latiali toga indutum, incomparabilis Cluſius, qui

- - quicquid tellus vel America, vel quae
India ſurgentem ad ſolem, vergenſue cadentem
Inviſum Europae et noſtris produxerat oris,
(quae variis alii ſcripſerunt ſingula linguis)
donarat Latio felicis munere pennae,
eximiis fulgens per totum laudibus orbem.

Neque e litore illo Africano extremo, a ſpe optima, quae ex amoeniſſimae hujus plagae ac refectionis loci inventione apud Luſitanos, in Indiam orientalem per Oceanum primum navigantes, oriebatur, non fruſtra ſe tantum laborem, tamque difficile iter ſuſcepiſſe, *Caput Bonae Spei* dicto, hic fructus amplius exulat. Licet enim littus hoc, montibus ad horrorem excelſis inſeſſum, leonum terribilium aliarumque beſtiarum crudelium, infinita pene multitudine ibi degentium, ſit ſuſtentaculum; ubi montes tamen deficiunt, et tractabilius in planitie ſolum, florum ſuaviſſimorum, herbarum ſaluberrimarum fructuumque delicioſiſſimorum praedi-

praedives exiſtit hortus, teſte Cl. Breyn. Plantar. Exotic. Centur. Prim. Cap. I. p. 1. Tempore equidem Dn. Wilhelm. ten Rhyne, ampliſſ. Soc. Ind. orient. Medici et a Conſil. Juſtitiae, illic extitiſſe, dubito, cum in Schediaſmate, hoc de Promontorio ſcripto, Cap. VI. ubi de Plantis agit, nulla Ananaſarum fiat mentio: poſt ejus tamen abitum in Japoniam, per Dn. Cleyerum horto, ad Belgici Gubernatoris Caſtellum extructo, illatas fuiſſe, Meiſterus in Hortulano Indic. orientali gloriatur p. 23. easque inibi nunc laete vireſcere, teſtantur Rev. PP. e Societ. Jeſu in Itiner. Siamenſ. Libr. 2. p. 61.

Ab Inſulis quoque Africanis non extorres eſſe Ananaſas, probat Franc. Legvat, qui in Inſula *Maſcurenhas*, alias *Bourbonia*, nunc a rerum omnium affluentia *Eden* dicta, ut et in Inſula *S. Mauritii*, hoc guſtus exquiſitiſſimum blandimentum reperit; ut alias Afras Inſulas hoc itidem fructu ſuperbientes ſileam.

Cum autem omnes has, quas peragravimus, mundi partes lucri cupida puppe Batavus aret, quid mirum has deliciosiſſimi fructus cupedias ab illis Belgio & hinc Europae noſtrae, regionum orbis beatiſſimae, fuiſſe allatas. Sic Cl. Paludanus Not. in Linſchotanum eruditiſſimis, principio prioris jam ſeculi ſe jactat, in ſuo horto domeſtico ex India miſſas Ananaſae extitiſſe plantulas, a frigore Belgici caeli climatisque inclementia deſtructas. Accedente tamen intimiori exoticarum, ſive in hoſpitium quaſi exceptarum Plantarum cultura, calorisque debiti regimine et exaltatione, in variis ſimul exculta eſt Batavorum Hortis. In Botanicorum

corum Coryphaei, Excell. Hermanni, Horto Academ. Lugd. Batav. exhibente Plantas omnes, quibus ab Ann. 1681. ad Ann. 1686. hortus instructus fuit, Ananasa quoque p. 37. comparet. In Amstelodamensi Horto Medico singulis annis arte excultam fuisse, et sat magnos et maturos protulisse fructus, testatur Excell. Comelinus in Hort. Medic. Amstelod. rarior. Plantar. Histor. T. I. cap. 57. p. 109. Horto quoque suo vindicavit, tandemque operi immortali, *Nauvvkeurige Beschryving der Aardgevvassen* CLIX. Hooftst. p. 494. inseruit Excell. Muntingius, quo libro e Plantarum insolentioribus

- - depinxit quicquid sub cardine nasci
sciverat Eoo, viderat occiduo.

Eodem pene temporis articulo in Parisino culta fuit horto, si fides adhibenda scholae Botanicae Parisinae Collectori.

Quis Germaniae Hortorum in sinum suum primus receperit, incertum. Quod si Hortum Bosianum, quoad Exotica a Celeb. Paul. Ammann. Lips. jam Ann. 1686. descriptum, inspiciamus, Ananasam nostram Catalogus quidem exhibet: at instar soricis se prodit vir caeteroquin βοτανικότατος, inter reliquos, quos citat Auctores, Horti Malabar. T. III. p. 23. allegando, ubi non Ananasa Oviedi, sed Anona Maram, seu forte Anona Oviedi comparet, quae Arboris Jakae sive potius Atamaram, Tab. 29. p. 21. ejusdem Tom. descriptae, videtur species; ut sic non Ananasam

ſam noſtram; ſed Anonam vel ſylveſtris Nanae ſpeciem, tunc cultam fuiſſe, haud obſcure innuat. Quippe cum Nana in aliquibus convenire videtur; ſecundum Nard. Anton. Recchum enim in Plant. Nov. Hiſpan. cum Not. Terent. p. 348. et 454. ejus fructus *Abate de Panucho*, totus quaſi e glandulis conſtat, pineae nucis figura; ſecundum Hort. Malabaric. autem fructus conum exprimit, pineae pariter ſimilem, interius albicantem, nec non medulla ſucculenta ſaporis grati odorisque ſuavis refertum. Tantum autem Virum hallucinatum nemo miretur, cum nominis diverſitas facile quem in errorem inducere poſſit. Nec enim *Ananas*, *Ananaſa*, *Ananazes*, *Nana* et *Nanana* apud omnes audit. Cave ergo, ne vocis ſono deceptus, Ananaſam et Anonam confundas, quod a Cl. Ammanno factum: vel Ananaſam et Bananaſam eandem credas, quod Philopono Navig. in Nov. mund. ſive Americ. Rev. PP. Benedictin. p. 53. contigit: cum *Bananas* plane diverſa planta exiſtat, Muſa nempe caudice viridi, fructu longiore, foliato anguloſo; ſive Ficoides vel Ficus Indica longiſſimo latiſſimoque folio, Muſa Serapionis dicta Hort. Beaumont. E delineatione tamen fructus aeri inciſa apparet ſtatim, Ananaſam fructum eſſe; vocisque ſonum aemulum errori anſam ſuppeditaſſe. Vocatur autem a Braſiliae primis incolis *Panacous*, Lerio, *Hoyriri* autem, Theveto teſte, Sinenſibus *Vnglay*, Neuhofio, et *Fan-polo-mie* P. Kirchero ſic ſentiente; Siamenſibus ſecundum Dn. de Loubere *Saparot*, Malabarenſibus *KapaTſiaka*, ut ex Horto Malabarico liquet. Nardus Ant. Recchus illam a Mexicanis *Mazatli*, Oviedus autem

autem tres ſpecies diverſis nominibus vocari refert, nempe *Yajama*, *Boniama* et *Jajagvva*, et quae ſunt alia

peregrina vocabula fructus
pene timenda ſono guttur laeſura loquentis.

Poſt obitum tamen Ammanni, et adhuc illo vivente, in inſtructiſſimo iſtoc Horto, hanc quoque adoleviſſe plantam, nemo ambigit, qui in illum ex omnibus mundi partibus plantarum migraſſe foetus rariores novit: multo tamen citius in Illuſtriſſ. L. B. de Munchhauſen, Potentiſſimi nunc Britannorum Regis, et Elector. Luneburg. Conſil. intim. Horto Svvebbertiano, prope Hamelenſe Fortalitium extructo, cum aevi noſtri praeſtantiſſimis comparando, Ananaſam noſtram excultam fuiſſe, hoc certe evincere videtur, quod ibi aliquot centenae Ananaſarum laete progerminent, cum noſtris in oris vix ſingulae adhuc enaſcantur.

Hoc certiſſime affirmare auſim, in amiciſſimi Volkameri noſtri, Naturae myſtae latentis intimi, Horto domeſtico, tunc ſtatim cum de Ananaſae apud Europaeos cultu fama percrebuiſſet, illam apparuiſſe, caputque inter caeteros rariſſimae notae fructus extuliſſe; ut nunc vegetam, vigentem, floridulam intueri poſſimus, quam Sacchăro incruſtatam tantum et immerſam, effoetam et elanguidam, ante ſeculum in urbe noſtra patria, in Besleriano, nunc Engellandiano Muſeo, Θεῦ διδόντ☉ cum explicatione mox prodituro, conſpeximus et aeri inſculptam admirati ſumus. Adeoque metus R. P. Kircheri vanus extitit,

credentis, Fructum hunc in aliud transplantatum clima μεταβαίνειν εἰς ἄλλο γένος. Nullum enim supereſt dubium, accedentibus indefeſſis culturae curis, fore tandem, ut ſolo caeloque aſſueta familiarior nobis reddatur; ſic enim contigit, ut non tantum in hortis, ſed et in Agro noſtro Norimbergenſi, pro ſterili olim arenoſoque habito, nunc illae quoque plantae luxurientur, quas nobis maximis ſuppeditarunt olim ſumptibus

alio ſub ſidere terrae
Trans Indos, extraque vias et ſolis et anni:

ut, quod de Gallia ſua omnium rerum feracisſima Rev. P. Rapinus cecinit, patriae noſtrae et orientali Franciae jure meritoque adaptare queamus:

Eſt tamen omne ſolum Francae Telluris alendis
Hortorum arboribus rurique inſigne colendo.

CAPUT II.

Ananaſae ſpecies. Verae et ſpuriae. Differunt (1) Fructuum α) figura. Ananaſa fructu ovato maximo; gingivam cruentat. Fructu conico maximo, nuci pineae ſimilis. Κῶνος. Auctor libri de Alimentorum Facultatibus quis? Κουκουνάριοι. Interpres Theophanis notatur. Oviedi Yayama. β) Mole. Nana fructu conico minore. Oviedi Jajagna. Haec Nana optima. (2) Foliorum colore et figura. (3) Aculeorum ſitu, frequentia. Nana Americana ſylveſtris ſpinoſiſſima. Colore et abſentia. Sinenſis. Heſſi Error circa hanc. (4) Corona, qua carent ſylveſtres. *Kaidae* ſpecies. ten Rhyne Horto Malabarico deſcriptionem virium addidit.

Nanae ſylveſtris ſpecies. 1) Nana brava Acoſtae fuſe deſcribitur. 2) Nana brava Marggravii, 3) non aculeata *Pita. Metla*, Coulejo deſcripta. 4) *Kerbita.* Species *Karaguatae* aquoſa admodum. An *Pinguin*? (5) Ananaſa *Chicariri* ſive Palma Braſilienſis. Auger. Clutii vita et ſcripta. Anona pro Ananaſa. Nana Pacoba.

IN tanta fructus hujus copia fieri aliter non potuit, quam ut in plures ac diverſas ſpecies abiret. Sunt autem vel verae, vel ſpuriae ſive ſylveſtres. De his poſtea. Illarum quoque multiplex differentia petitur *a fructibus*, foliis, aculeis, apice foliaceo aliisque accidentibus. Ratione *fructus* ſunt vel fructu ovato maximo carne albida, videturque haec Ananaſa, quam Rochefortius et Pometus Gallice *Ananas blanc* nominant, quamque Oviedi *Boniamam* eſſe credit Meiſter im Orientaliſchen Kunſt- und Luſt-Gårtner p. 20. Fructum hunc ſaepius octo vel decem pollices habere in diametro, quindecim vel ſedecim vero in altitudine, Rev. P. du Tertre meminit. Carne gaudet albicante, quae in minimas diſſolvitur fibras, cortex autem in flavedinem, tandem in aureum vergit colorem. Maturitati proxima ſuavem odorem exhalat, qualem cydonia, quem tamen ſuavitate ſuperat. Quantum autem elegantia moleque prae caeteris huic accedit, tantum guſtu pretioque decedit, quippe prae reliquis magis inviſa dentibus, ac gingivis cruentationem cauſando infenſior.

Vel ſunt fructu conico maximo, flaveſcente carne, hocque pacto nucibus pineis nominetenus comparandae. Pineas etenim nuces, teſte Pergameno noſtro Libr. VII. de

Compof. Medic. fec. Loc. c. 1. veteres κόνες vocarunt, et Cedrenus κώνων καρπούς. Simeoni vero Setho, de Aliment. Facult. Lit. K. ʃ. VIII. edit. Parif. Bogd. vel potius Pfello, (hunc enim verum fcripti Auctorem extitiffe, et Sethum in Pfellianos labores infaniiffe, prodit Chiorum doctiffimus Leo Allatius, inter ἰατρῶν παῖδας quoque referendus, Diatrib. de Simeon. Script. p. 182.) κουκουνάριοι nuces pineae dicuntur. Circa hanc denominationem ὁμοψήφους habet Nonum de Morb. Curat. cap. 125. et Myrepfum fect. I. cap. 97. quamvis ultimo non κουκουνάριοι, fed κουκουνάρια audiant. Continuator Theophanis Libr. 3. n. 43. mutilato nomine κουνάρια appellat, ubi interpres *poma efui apta* minus apte vertit. Glycas in Chronico p. 302. κόναρα et Myrepfus quoque, κωνάρια nominat. Quale cognomen et huic Ananafae fructu conico adaptari poterit; haec etenim effe videtur, quae ad fimilitudinem Sacchari, in conicam formam effigiati, Gallis *Pain de Succre*, noftratibus Zucker-Hut/ dicitur. Linfchotanus colo muliebri faftigiato comparat; *hebben de fatfoen glyk het hooft van en Spinrokken.* Haec fpecies priori praepollet guftu, gingivas tamen earum ufui nimium indulgentium, aeque ac altera cruentat. In hac Ananafa femina granulaque coloris, fecundum Pifonem Hiftor. Brafil. p. 87. fubrufi, magis quam in reliquis confpicua deprehendit Pometus; eamque Oviedi *Yayamam* exiftimat Meifterus, quae vocanda prae caeteris prolifera; cum corona bifida trifidaque faepius fuperbiat.

Vt figura, fic mole ac magnitudine differunt Ananafae. Datur quippe Nana fructu conico minore carne aurea, et fru-

fructu ovato minore, quae guſtus et odoris gratia ad Poma, Gallice *Reinette* vel *Renette* dicta, accedit, quam ſaporis a reliquis differentiam, forte Linguae Gallicae ignorantia vel ψευδερμηνεία ſeductus, Meiſterus Rhenano Vino aſſimilat, et Oviedi *Jajagnam* credit. Haec omnibus aliis ſaporis odoriſque lenocinio, e Rochefortii Pometique mente, praeſtat; et fibroſa licet carne, ori tamen ingeſta glaciei vel aquae inſtar diffluit, Nectaris Ambroſiaeque fundens delicias.

Sequitur foliorum diſcrimen: haec quippe ratione coloris vel glauca inque margine ſerrata, in Ananaſa praecoci; vel ſubrubentia, in Ananaſa fructu conico minore carne aurea; vel coloris viridis lucidioris, vulgo *Seladon*-Grün/ quibus maculae obſcure obſcure viridescentes inſperſae, marmoris inſtar variegati, marginesque foliorum linea rufeſcente quaſi cinctae, in Ananaſa Indiae vulgo Orientalis habita.

Ratione figurae folia alia lata, alia anguſta, alia in gladii ſpeciem mucronata, obtuſiora alia: ſunt quoque rigida alia et ſupra fructum in faſtigium excreſcentia, demiſſiora iterum alia. Imo novam heic Lectoris oculis *Fig. V.* delineatam Ananaſae ſpeciem ſiſtimus, ex inſtructiſſimo Generoſiſſ. Dn. Baronis de Munchhauſen Horto Cl. Dn. Joh. Chriſt. Volkamero miſſam, cujus folia ab omnibus hactenus recenſitis figura, ceu intuentibus apparebit, diſcrepant.

Aculeorum quoque ſitu, frequentia, colore et abſentia differunt. Verae Ananaſae folia pene omnia ſunt aculeata, ambituſque eorum ſerratus magis minusve, inſtar dentium lucii piſcis. Aculeorum alii incurvi, alii erecti. Da-

tur

tur etiam foliis ſpinoſiſſimis Ananaſa Americana; ſed ſylveſtris flore purpuraſcente, fructu albo lanuginoſo, pugni magnitudine, *Tekus* Americanis dicta, hujus quippe folia

ſpinis horrentia acutis,
reſpiciunt aliis haec ſurſum aliisque deorſum,
hiſpida tota ſuis hamis ſpinisque recurvis
horret.

Diſcernuntur et Aculeorum in foliis colore; vel enim ſunt albicantes, ſicuti in Ananaſa fructu ovato carne albida, vel purpuraſcentes, in Ananaſa carne aurea, foliis obſcure rubentibus. Sunt quoque, quae ſpinis nullis munitae; et quidem Sinenſis vulgo dicta Ananaſa foliis anguſtioribus, rigidioribus arrectis, ſubrubentibus, non ſerratis, marginibus aculeis ſpinisque plane deſtitutis. Heſſus in Horticulturae Libro, vernacula Lingua conſcripto, fingit et pingit Ananaſam Sinenſem; ſed in ejus forte cerebro prognatam; quippe ejus deſcriptionem, quam dedit, ſi figurae tantum delineatae comparaveris, refutationem ulterius non requires. Id tam certum eſt quam quod certiſſimum, quod talem Sinenſem nec Agynenſis Brabantiae, nec Ryſvvicenſis Hollandiae, unquam nutriverit, nec alibi fortaſſe talem quis inveniet. Proin, mi Heſſe,

- - Μακροῦ γε δεῖ σε καὶ σοφοῦ λόγου,
ὅτῳ με πεισεις.

Diſtingui quoque poterunt Ananaſae foliaceo apice et corona. Verae hac nunquam deſtituuntur; at ſylveſtres pene

pene omnes illis carent. Ad poſteriores omnino referendae Kaidae ſpecies, imprimis *Peni-Kaida-Taddi* Hort. Malab. T. II. Fig. 7. et *Kaida Tsjerria* Fig. 8. cujus fructum haud diſſimilem fructibus Tſiakae pronuntiat Auctor Illuſtriſſ. Florae Malabaricae. Suboluit hoc βοτανικωτάτω Commelino, qui in Not. eruditiſſimis ad *Kaidas* annectit: *Quod ad Kaidas attinet, folia Aloës Americanae non ſunt abſimilia, fructus vero fructibus Pinus.* Quid convenientius Ananaſis. Nec viribus multum differunt, quas huic aeterno operi Cl. ten Rhyne addidit; ſic enim ille in Carmine Tom. II. Horto Malab. praefixo canit:

Queîs ego (laus abſit) ſubjeci plurima, Vires
omnes adjunxi, queîs Medicina cluet.

Kaidae ad reliquas notharum ſive ſylveſtrium Ananaſarum ſpecies viam nobis ſternunt; et quidem ad *Nanam bravam* ſive ſylveſtrem Acoſtae, a Cluſio notis illuſtratam, et a Cl. Muntingio in opere Botanico aeri inciſam. Radix hujus Ananaſae noſtrae, craſſa, ad latera fibras ſpargens, coloris bruni pallidioris, ſucci turgida, e qua folia laete virentia, arcte cohaerentia, haud adeo craſſa, aloëticis ſimilia, illis vero, quae in Ananaſis veris repertu dantur, longiora latioraque, propullulant, eodem tamen modo in ambitu mollibus ſpinis crenata, ſpinoſisque cuſpidibus inſtructa. Ex his foliis prodit Truncus haſtae magnitudinis ſecundum Cluſium, vel ſecundum Muntingium altitudinis XXII. vel XXIV. pedum, laevis, admodum rotundus, intus ſucci plenus, mali aurei e Cluſii, vel ceraſi

arboris, e Muntingii mente, craſſitiei. Singulae arbores ſecundum radices ſumma tellure, magnam foliorum comam fundunt, majorum quam quae in arbore ſunt. Rami foliorum ſimul glomeratorum capita proferunt, flaventium admodum et tenerorum, ſuaviſſimi odoris, quae nihil aliud ſunt quam flos ipſe; ex horum ſingulis ſpica prodit, Arundinis ſpicae non abſimilis, ſed craſſior, compactior et elegantior, odore Cedri in terram decidua. E ramis petiolo longiori dependent fructus Ananaſae ſylveſtris, qui cum veris et hortenſibus nonnullam habent ſimilitudinem, Melonis magnitudine, figurae elliptico-ſphaeroideae, coloris rubri elegantis, vel ſecundum Muntingium rubeo-flaveſcentis, oculos oblectantis, integri in partes diviſi, quemadmodum cupreſſini ſtrobili, ſeu nuces exſiccatae, ſed tuberculis foris obſiti, ut procul ſpectantibus magni pini ſtrobili appareant. Fructus (quem pauci deguſtant,) ſapore utcunque ſuavi praeditus eſt, adſtrictionis tamen auſterae et palato parum gratae particeps. Haec ſylveſtris Ananaſa adnatis ſe propagat, aliaeque ſtirpes ex aliis enaſcuntur, praeſertim in ſepibus et hortorum ambitu, quos egregie munit.

Succedat huic ſylveſtri Ananaſae, *Nana brava Marggravii* et Piſonis. Quid vocula *brava* denotet, cum ejus nomenclaturam jam in Parreira brava a nobis deſcripta dederimus, repetere nolumus; eadem nempe eſt ac ſylveſtris, et a Piſone in carduorum familiam, qui nunc humi, nunc altis arboribus ſupernaſcuntur, refertur. Ejus fructus eſt inſignis magnitudinis, ovalis, ad citrulli accedens,

com-

compoſitus e quadrangularibus cylindris in extremitate quadrate pyramidalibus, per maturitatem flaveſcentibus, qui ab invicem ſeparari poſſunt. Cavi hi ſunt inſtar oſſis in capite vitulorum, quod den Mit-Zahn (verius Milch-Zahn) vocamus; continentes granula ovalia innumera pallide flaveſcentia, papaveris majoris ſemine majora, ſuavia et dulciſſimo rore imbuta inſtar mellis. Quodlibet corpus cylindricum ſeparatum exprimitur digitis in os, ac granula illa rore melleo imbuta abſorbentur gratiſſimi ſaporis. Fructus etiam transverſim diſcinditur in taleas. Haec Marggravius, et ex illo ipſiſſimis verbis Piſo in Edit. Secund. Hiſt. Braſil. Anno 1658. edita, qui addit: plura qui volet de hac ſylveſtri Ananaſa ſive Nana brava, adeat Bellonium cap. 40. ſed apud hunc altum de ea ſilentium.

Nanis bravis in catalogo Plantarum Americanarum, novis Plantarum generibus annexo, R. P. Plumier accenſet Ananaſam non aculeatam, *Pita* dictam, id quod a Cl. Tournefortio quoque in Inſtit. Botanicis in partes vocante Plumerium, factum. Cum autem plures Pitarum ſpecies dentur, Aloëticis accenſendae Plantis, foliis in filamenta reſolubilibus, byſſumque ſaepius aemulantibus, e quibus fibris tenuioribus Ananaſae frequens incola, avicularum pulcherrima, (de qua mox pluribus) *Colybri* dicta, exteriora nidi compingit; quae proprie harum Pitarum Ananaſae nomen obtineat, non liquet. Si conjecturae locus, crederemus eſſe illam, cujus meminit in Antillarum Hiſtoria naturali R. P. du Tertre p. 105. *une des deux Pites, qui n'a point des petit picquans aux feuilles comme l'Ananas*; quae

ſpecies forte erit *Pati* ſive *Metl* leniſſimum Hernandez, vel Pati ou Mangueis leniſſimo Ximenes; ſive Aloë Americana foliis anguſtioribus ac minoribus ſeu tenuioribus absque ſpinis Moriſonii, quam ſub nomine Aloës purpureae levis in Aloëdario Icone expreſſit, fuſiusque deſcripſit Cl. Muntingius p. 15. Ejusdem accuratam omnino deſcriptionem debemus lepidiſſimo Anglorum Poëtae, Abrahamo Coulejo, quam è Poematum Latinorum ſeu Plantarum L. V. p. 302. huc integram exhibuiſſe ac legiſſe, non grave erit Lectori Benevolo. Ita autem de *Metla* canit:

Omnia ſi Dominus Cacais *edit, omnia pene*
poſſidet in Metla, *nec ſe facit illa monetam.*
Nec Mercaturam exercet: merx omnis in ipſa eſt.
Nec pueris fert illa Nuces, *nec dulcia* Poma
foemineo parit oblectamina vana palato:
Tota arbor ſuus eſt Fructus; *folium omne tenellum*
manditur, et victum in promtu dat ſuave ſalubrem;
quod ſimul ac vires aetate acquirit adulta,
texitur in veſtes; neve inſtrumenta deeſſent
artifici, ſummo ſtat Spina *cacumine frondis,*
et fit Acus *ſartori*, acus *et ſua* fila *cohaerent.*
Vritur immodico vicini lumine ſolis
terra ſiti damnata, hîc vivus cortice ſciſſo
fons liquidae prorumpit aquae, quae leniter arctis
percolata viis, longo Maeandria *flexu*
fibrarum, nulloque tamen vitiata colore,
jucundum virgo *trahit intemerata ſaporem.*

Hoc

Hoc ſatis eſt Hominum naturae, *ſed* tibi *non eſt*,
prodiga Metla, *ſatis. Quaeruntur dulcia?* Mellis
inſtar habes; acris delectat guſtus? Acetum *es.*
Parva loquor, Vinum *es, generoſo pectora ſucco*
laetificas, quacunque ruis, curamque metumque
pauperiemque gravem pellens, velut aurifer amnis,
influis in venas; per te miſerabilis Indus
dives adhuc, liberque ſibi, dominusque videtur,
et Rege Hiſpano *eſt aliquando beatior ipſo.*
Si dubitat quisquam, nec poſſit credere Vinum,
quam modo vidit Aquam, *pleno ſe proluat hauſtu:*
(*Nam quis aquae parcat?*) *factam de ſimplice Nympha*
ſentiet eſſe deam, et vim numinis ipſe probabit.
Delicias fundens tales, Medicamina ſudat.
Cortice diſtillant unguenta potentia cocto,
et pretium eſt lacrymis, quantum non ulla mereri
gemma poteſt, oculo pulcrae nec blanda puellae
gutta tremens, cum ſe pavitantem dedit amanti:
Non illis rabidi praeſentior ulla veneni
Antidotus, *medicant medicatae cuſpidis ictum,*
et gemina exarmant armatas morte ſagittas.

Ananaſae quoque ſylveſtris nomine nota *Kerbita* dicta Cl. Hermanno Prodr. Parad. Batav. quae Caraguatae ſpecies eſt, quarum plures e Ximene recenſet Laët. Not. in Marggrav. Vocatur alio nomine *Karata* et *Karouta*, detorto forte a Karaguata nomine. Piſo mentionem injicit ſpeciei, quae ſaxis horridis et montibus adhaerere

conſpicitur; fructu fatuo quidem, ſed purpurei coloris inſigni, quem *Ananaſam ſylveſtrem* quis dixerit, ſemine numeroſo turgentem, foliis vere craſſis denticulatis, amplis, et inſtar dipſaci incurvatis; quae aliquando medium ſextarium plus minusve aquae limpidiſſimae continent, maximo eorum ſolatio, qui per loca deſerta, nullisque fontibus irrigua iter facientes ad haſce Plantas confugiunt, et ſitim reſtinguunt. Sicut Piſoni haec ſcribenti non ſemel contigit, cum indigenis mediterranea loca perluſtranti. Videturque hujus eſſe ſpecies Ananaſa Americana ſylveſtris altera minor Jamaicae et Barbados Inſulae, colonis ibi degentibus *Pinguin* dicta, de qua Excell. Plukenet Phytogr. T. 258. f. 4.

Vocatur quoque *Anana chicariri*, Palmae quaedam ſpecies apud Marggravium Hiſt. Plant. cap. 3. p. 16. Piſoni de Facultat. Medicam. ſimpl. Libr. IV. cap. 10. p. 62. vocatur *Ana checariri.* Eſtque haec ſecundum Exc. Rajum Hiſt. Plant. p. 1318. Palma Braſilienſis prunifera folio plicatili ſeu flabelliformi, caudice ſquamato. Plura de hac Anana chicariri ſuppeterent, ni invida ſors opus de Palmarum ſpeciebus, ab Augerio Clutio in tractatu de Cocco Maldivenſi et Hemerobio promiſſum, nobis quod dolendum ſurripuiſſet. Praecipuis certe Hiſtoriae naturalis Scriptoribus et Botanicis annumerandus hic Auctor, qui jactis ſub Patre Theodoro Clutio, Horti Medici Lugd. Batav. Praefecto, in re herbaria fundamentis, Gallias percurrens in Monſpelienſi tandem Academia a Cl. viro, Richerio de Bellaval, duobus pene annis vicarius Botanici adoptatus eſt. Hinc

Horti

Horti Regii Medici Monſpelienſis gratia in Africae interiora penetrans, ut quicquid ibi novum aut minus viſum naturae beneficio, pro ſoli et caeli diverſitate natum, in Europam redux referret; ſed obſtitit bonis his conatibus ſors inimica: ter quippe captivus inveſtigationis laudandae poenas luere coactus eſt. Regis equidem Mauritaniae diplomate ter in libertatem reſtitutus, excuſſus tamen omnibus iis, quae ſimplicium teſſellas floridiores reddere poterant. Belgio tandem Patriae redditus,praeter jam citatas de Cocco Maldivenſi ſive Nuce medica, et Ephemero ſive Hemerobio diſſertationes, Theſaurum Exoticorum meditabatur, in quo ex Indiae orientalis occidentalisque armario melioris ſelectus ſimplicia conſarcinarat, Cl. Bontii Plantarum Indicarum orientalium deſcriptiones ulterius illuſtraturus et ditaturus. Habebat et ſub manibus Tractatum de Palmarum ſpeciebus: quae omnia in ſpongiam forte incubuere. Haec occaſione Ananae Chicariri de Augerio Clutio, dicta ſunto, qui minime cum Cluſio confundendus, quod a Viro caeteroquin eruditiſſimo nuperrime factum memini.

Anona quoque Oviedi inter Ananaſas relata a Cl. Ammanno in Horto Boſiano: ſed cum hoc de errore alibi jam dictum, hîc non ulterius immoror.

Nana quoque *Pacoba* vocatur a Moriſoto Bananas ſive Muſa: ſed haec, uti ſupra jam innuimus, toto caelo a noſtra Ananaſa differt.

CAPUT

CAPVT III.

Radicis externae consideratio. Major primus Anatomen Plantarum tentavit. Radicis partes internae: Vtriculi, fibrae, tracheae. Caulis exterior. Ejus interiora Cinarae congruunt. Cinarae descriptio e Malpighio. Folia pro specierum varietate variant. Describuntur ex Horto Malabarico. Foliorum ordo, aculei, figura, color, gemma, quae Plantae mater. Structura interior, eadem quae in aliis crassioribus e Malpighio descriptis. Fructus. Ejus capitulum Strobiliforme. Apex foliaceus omnes Plantae partes continet, ut et surculi laterales. Flores cui Classi inserendi? Florum color, stamina, stilus. Seminum receptaculum, forma. Circa hanc Hessi error. Illorum valvulae. Ananasae in Insula Bourbonia et Horto Volkameriano semine destituuntur. Fructuum Caro, corculum. Fructus transversim dissectus detegit plexus reticulares, tracheas, globulos, utriculos.

Lantam ipsam, quoad omnes rimari partes, acutiusque inspicere, animus est. Firmatur igitur *radice* carnosiori crassiuscula, quae non quidem leviter in summo terrae haeret, et super illam fibras nudat, sed deorsum descendit, multisque apricatur fibramentis; ceu ex icone apud Nard. Ant. Recch. Histor. nov. Hisp. Libr. VIII. c. 78. patet. Non nimis quidem longa est, coloris, secundum Exc. Muntingium, bruni pallidioris, (*bleekbruyn verbig*) undiquaque tamen longas, capillatas nonnihil nodulatas spargit fibrillas, ut Illustr. Horti Malabar. Auctori placuit Tom. XI. Cardui edulis radici per quam similem pronuntiat Acost. Arom. Libr. c. 44.

Ad internam structuram quod attinet, partibus continentibus, quae vasa sunt, et contentis sive succis, eas non desti-

deſtitui, nullus dubitabit, cui Malpighiana et Grevviana in eruenda Plantarum Anatome, ſtupenda diligentia, improbusque labor notus. Quamvis, ut verum fateamur, neque in Patriam noſtram nosmet ipſi ſimus injurii, inventionis gloria, non Anglis ſolum, non Italis, ſed Germanis noſtris, et quidem maximo *MAIORI*, Kilionenſium quondam Podalirio, ſit tribuenda, ceu ex ejus Planta monſtroſa Gottorpienſi omnibus clarum.

Gaudet itaque Ananaſae radix, veſiculis utriculisque, ceu parenchymate, plerumque ſphaericis, oblongioribus interdum, in ſe mutuo hiantibus, magnitudine tamen differentibus, liquore limpido, nonnunquam vapore roreque turgidis, qui per membranarum, ex quibus utriculi conſtant, poros ſe inſinuant, cum patentior janua, qua intrent, non detur; licet Excell. Malpighius, utriculos in ſe mutuo hiantes et pervios faciat. Praeter utriculos fibrae, ſive vaſa ſuccifera, radicis ingrediuntur compoſitionem, lympham ſeu ſuccum ſpecificum Plantae deferentia, cui fiſtulae aëri excipiendo et derivando deſtinatae, tracheae nempe Malpighianae, accedunt, quae omnia cum adeo parva ſint, ut ſine microſcopio aegre conſpiciantur, oculosque nudos, non tamen acumen mentis ingeniique fugiant, ab ulteriori examine deſiſto, quae in ſenſum incurrunt, in Horti Malabarici ſtupendo opere reperiunda, annectens. Media nempe pars obtortae radicis formam obtinet, primae radiciformes ſcaturigines externe trunci lamellae inſeruntur, foliaque inferiora perforant, et quidem illic loci, ubi folia decidua aliquantulum putrefacta maxi-

me conſpicua, foliis vero vegeto virore expanſis, evaneſcunt; laterales radiculae triplicem nobis oſtendunt phaſin; prima ſubfuſca eſt et filamentoſa, altera lignea albicans muſcoſa, tertia ſive medullaris nervea, praedura et admodum firma.

Succedit radici pars proxima *caulis*, inter folia e radice exſurgens; nec enim quoad mediam partem ſub terra vegetat, quod nonnullis viſum, teſte et refutante hoc Bosmann. Voyage de Guinee Lettr. 16. p. 316. Numero is eſt unicus, rotundus, rectus, ſine ſtolonibus, duobus tribusve tamen foliolis ſecundum Excell. Comelinum in Hort. Amſterod. obſitus. Ipſe caudex eſt tripedalis, ſi fructum annumeres, pro climatis tamen ratione varians, craſſiolus pollicis ferme latitudinis, viridi nitente glabro cortice obductus, qui ſemiannulatis geniculis interdiſtinguitur. Quoad interiora, nec utriculis, vaſisque lymphaticis, nec tracheis, aeque ac radix, deſtituitur, humorque in vaſis contentus ſubdulceſcens pronuntiatur Ill. Hort. Malab. Collectori. Cumque ad Cinaram nonnullis accedere videatur haec planta, imprimis quoad internam lignoſam ſubſtantiam, teſte Dn. de Loubere dans le Voyag. de Siam, nil impedit, quin credam, caulem quoque, quoad ſtructuram internam cinarae congruere, quam indefeſſa Malpighii cura ſequentibus delineavit: Varii, inquit, fibrarum faſciculi in cinarae caule compaginantur. Interdum triplex fiſtularum lignearum collectio A geminos trachearum ordines B. intercipit et ambit, quandoque gemini trachearum faſciculi A. unicum fibrarum acervum B. amplexantur et urgent.

Circa

Circa *Folia* diſcrepant Auctores, cum et Ananaſae ſpecies varient, quod pluribus a nobis jam demonſtratum. Sic Thevetus junci foliis latis, Cluſius Aizoi aquatilis foliis, Oviedus cardui generi aſpero et ſpinoſo, Neuhofius vel ſempervivi vel Aloës foliis eadem ſimilia pronuntiant, conſentientibus duumviris Hiſtoriae Braſilienſis ſolertiſſimis, Marggravio Hiſtor. Plantar. Libr. I. cap. 16. p. 33. et Piſone Hiſt. natur. et Medic. Braſil. Libr. 4. p. 195. Edit. ſecund. A. 1658. In prima enim Anno 1648. omiſſa ſunt.

Secundum delineationem in Horto Malabarico conſpiciendam, qua nemo alius meliorem dabit, folia ex ſemiannulatis erumpunt geniculis alterno ordine, illorum bina totam trunci peripheriam arctiſſimis amplectuntur vinculis, inferiori parti confertim, ſuperiori laxius trunco adnectuntur; oblonga ſunt, ſupra fructus in faſtigium excreſcentia, ſinuoſa, ſenſim in cuſpidem aculeatum ſtricta; vel, ut Piſo loquitur, in gladii ſpeciem mucronata, interiori parte concava, fibris in utraque ſuperficie laxioribus et fungoſis pertexta, regularique nexu procedentibus, quarum interiores caeteris majores, craſſiores ac valde durae; ubi radiculas ejaculantur obliquo, ſecus recto ductu procedentes, candicantes: Interior ſinus ſubvirideſcit, illius latera ad unius circiter digiti craſſitiem fuſco virore nitent.

In laciniis *aculei*, congruo et quaſi artefacto ordine infiguntur, inſtar dentium lucii piſcis, ut Marggravius l. c. loqui amat. Vnumquodque folium in duas diſpeſcitur laminas, cujus convexa pars rarioris, concava autem denſioris ſtructurae eſt; folium ordine ſextum, per univerſum

hunc truncum, aliud recta e diametro oppositum habet, adeo ut totus truncus Hexagonus, ob circularem et cochleatam foliorum compaginem, dici queat; semilunares foliorum ungues concinna insertione trunco firmiter adhaerescunt, superiori vero membranula, reliquae foliorum substantiae, viridescentibus fibrillis agglutinantur.

In oris folia haec muniuntur spiculis, ceu aculeis densis, rigidis; acutis ac incidentibus, versus cuspidem parumper incurvis, non tamen aduncis; inferior pars circa caulem ad duos tresve pollices sine aculeis est; textura illorum rigida, crassa, densa, spissa, venulis parallelis, ex unguiculis ad cuspidem, quae durior paulo et rigidior striata; quae ad inferiorem caulis partem prodeunt, oblongiora sunt; in vetustiori planta ex viridi subflavescunt, ad oras ex flavo rufescunt, ut et in spiculis aculeatis, in parte superiore, extra oras rubescunt, colore saturo rosaceo, in parte nempe ima ac interiori; in exteriori incarnate rubescunt, in superiori flavescunt, vel, secundum Neuhofium, aurantii sunt coloris; circa latera subincana pubescunt lanugine, farinaceo ac albicante rore conspersa.

Superiora una cum inferioribus ejusdem sunt figurae, circa caulis cacumen interius in una parte sanguineo-saturo ac vivido nitente rubore suffusa, albicantibus punctis interspersa, rosam tulipamve marmoream diceres, versus cuspidem fusco et nitente virore, vel etiam sanguineo, si teneriora sunt, in exteriori latere colore vivido incarnato, superne viridescentia, vel ejusdem incarnati coloris, farinacea quoque nive, qua color ille incarnatus, ceu viror in fo-

liis

liis obfuscatur, conspersa; nive hac remota, ipse foliorum color plenius sese conspectui offert. Singulorum foliorum apices praeduris aculeis mucronantur: unumquodque folium gemmam continet, quae licet perexigua, integram tamen plantam perfectissime in se comprehendit, pedunculo trunci circuitui, exteriori nempe ejus lamellae, insertam. Hoc tamen notandum, folia pro varietate specierum Ananasae, coloribus, aculeis, spinarumque situ differre.

Si interior structura ad microscopii normam exigitur, crederem, eam non aliter se habere in Ananasae foliis, ac in aliis crassioribus, utriculorum maxima copia feracibus, de quibus sequentia ad majorem illustrationem immortalis gloriae Malpighius promit: Lacerata cuticula, dum sensim costulae evelluntur, appensae utriculorum series reticulariter implicitae reperiuntur, quibus tota folii latitudo et crassities excitatur. Sunt autem utriculi ovalis figurae, et inaequalis etiam, invicem contigui, tunicaque in modum vesicae laxata componuntur, quae ligneam fibram et tracheam secundum longitudinem ad centrum excurrentem, amplexatur ipsique haeret; unde laceratione utriculi frequenter manifestantur.

Sequitur nunc *fructus*, in quo *flores* quoque proveniunt. Excrescit in caule unicus, cacumini ejus insidens, veluti nodus, superioribus foliis inferne succinctus, Strobiliformis Pini Italici fructum referens, cinarae instar, foliis futurorum florum operculis eleganti specie constructis, atque in modum cochleae (si nempe a laeva versus dextram foliorum ordines insequaris, alias rectius insurgunt,)

 ipsum

ipſum fructum obſequentibus, ita ut ſextum in ordine, ſemper e diametro aliud oppoſitum habeat, ubi bina ad latera paria circumſtant. Foliis hiſce rhomboidaeis, cuſpidatis, ſurrectis, rigidis, ad verticem ſenſim minoribus, etiam in oris, cuſpidibus ſeu aculeis parvis ac rigidis munitis, venis in longum, verſus cuſpidem ſtriatis, anterius ſanguinei ac nitentis coloris, ut et exterius, ubi albicante farina obfuſcatur, in unguiculis virideſcentibus.

E vertice Strobiliforme oblongum capitulum, vel pulchram potius roſam foliaceam emittit; in germinationis exordio, perinde ut caetera fructus folia, rubram, atque in accretione virideſcentem, ſed ubi lanuginoſa tunica obvelatur, purpuream; in ſui principio arcte, congruo tamen ordine compactam, ſenſimque magis expanſam, in apice ſplendide virentem. Integer fructus pyramidalibus conflatur capſulis, ab interiore caule ad extimum corticem decurrentibus.

Foliaceus apex, qui fructui inſidet, nonnunquam ſimplex, alias multifidus, radicum, facile hic ſeparabilium, ac lateralium ſurculorum primordia in ſe continet, quae radix non minus ac ſtylus, fructus medietatem permeans, partibus continentibus, vaſculis puta ſucciferis, et tracheis ſive aëriferis, idemque et contentis ſive ſuccis ſpecificis, gaudet, ut non mirum, ipſum verticem easdem, quae in tota planta ſunt, partes includere; idem etiam, ſi obtutum acuas, in lateralibus plantae ſurculis, propagationi ſicuti foliaceus apex deſtinatis, videre eſt.

Ad *Flores* tandem devolvimur, qui in fructus vertice e fo-

e foliaceis tuberculis in Europa nostra, Commelino teste, Mense Majo vel ineunte Junio prodeunt, e vertice oculorum ceu gemmularum exsilientes, quae per totum, cortice excepto, ad verticem fructus, ubi foliis densioribus vestitur, ad ipsorum foliorum unguiculos extuberant; suntque florum conceptacula, quarum pedunculi florum calices, in fundo rotundi primitus clausi, postea transgressum floribus concedentes, deciduisque floribus semet constringentes concrescentesque evadunt. Gemmulae de caetero follicosae sunt, et nonnihil ad latera compressae, conformatae ex tribus rotundiolis, crassis, rigidiusculis arcteque convolutis foliolis, quae ad se invicem sunt constricta, coloris exterius sanguinei et nitentis, albicante farina, quae ruborem obfuscat, conspersae, intus virides et aqueae. Flores ex hisce gemmulis follicosis exilientes tripetali sunt, oblongi, ad verticem rotunde cuspidati, superiori parte stricti, inferiori convoluti; ubi arcto orificio, a gemma follicosa, cujus fundo sunt inserti, tanquam a suo calice arripiuntur. Hinc factum reor, ut ab incomparabili Christianissimi Monarchae quondam ArchiBotanico Tournefortio, e mente quidem Rev. P. Plumerii floribus monopetalis, veluti infundibiliformibus tripartitis fuerit annumeratus, reclamantibus licet Illustr. Sloane in Catal. Plant. Insul. Jamaic. et Comelino in Hort. Amsterod. qui tripetalorum Classi asseruere.

Colorem florum quod concernit, ad verticem sunt caeruleo saturi, inferne albicantis, petalis marcescentibus e rubro fuscescunt. Acu certe nil fingi, nil pingi potest

penicillo nobilius admirabili flosculorum horum concinnitate, caelestem Thavmantiam seu Iridis arcum, si radii solares rore adhuc madentes collustrent, oculis exhibente; teste autopta Rochefortio:

Sicut enim varios adverso sole colores
hic trahit, et visu pulcherrimus aëra sulcat:
sic quoque vestitur variorum flore colorum
Ananas, ac gremio late explicat alma virenti
purpureo, macula radiantem versicolore.

Stamina flosculis insunt sex, flavis, surrectis et oblongis dotata apicibus, quorum tria foliorum interstitiis, reliqua supra incisis e lateribus infiguntur foliis, ac fundo gemmae follicatae se inserunt. *Stylus* in illis eminet unicus, candidus, superne bifidus, trifido apiculo, cujus quodlibet interstitium bisecatur, et crispatur instar lilii. Flores e gemmis cuspide acuta purpurea prominent, quorum qui in inferioribus gemmulis sunt concepti, citiores exiliunt, qui in superioribus tardiores, etiam in ipso vigore angustis osculis hiantes.

E regione staminum, quae non ipsis floribus, sed florum interstitiis inseruntur, sepulta jacent *semina*, in quovis nodulato tuberculo, floris retinaculo, terna singularibus cancellis, triangulari forma, qui trigona quoque infarcitur ac distinguitur membranula, seclusa, ubi affabre factis, nerveisque catenulis rotundiusculis colligantur corollis, quarum fimbriae eleganti rotundarum gemmularum cingulo obvestiuntur, binos inter colliculos, sicuti pinealis glandula inter cerebri nates, recumbentibus. Quoad semina

ipsa,

ipſa, parva ſunt, plana, pyriformia. Cl. Tournefortius e Plumerii mente reniformia pronuntiat, calyptra ſive involucro tenui, Gallice *Coiffe* dicto, obvoluta. Liquet hinc, quomodo Heſſus in Horticultura ſua, uti in plurimis, ſic quoque circa Ananaſae ſemina ineptiat, cum citri ſeminibus ſive granis aſſimilet. Vbi praecocia, albicant, matureſcentia apicibus fuſcis dotantur, plusquam matura, caſtaneas fuſcedine aemulantur, atque in valvulis ſeu cavernulis, quae intra carnem, proxime ad corticem, vel gemmulas floriferas conſitae ſunt, reperiuntur, rarius in una capſula bina. Ipſae *valvulae* oblongae ſunt, in longitudine verſus medium ſtylum fructus, utpote corculum, directae, atque in illa parte, quae magis ad ſtylum accedit, ſtrictiores ac veluti membrana nitente candida obductae, et plures ad ſingulas gemmas follicatas, exſtantes. Semina haec ſive Granula Ananaſis in Inſula Bourbonia ſive Maſcareigne abjudicat Dellon dans la Relat. des Ind. oriental. c. 3. Et certe in illis, quae amiciſſimi Volkameri noſtri Hortus producit, uti ſaepius mihi retulit, defuere, id quod in malis quoque aurantiis citriisque in climate noſtro prognatis, ſaepius fieri aſſolet.

Putamine hactenus fracto, nucleum pulpamque fructus maturi tandem inſpiciamus. Caro ex albicante (pro varietate tamen fructus,) flaveſcit, ſucculenta, ſaporis prae caeteris fructibus gratiſſimi, acido dulcis et vinoſi. In Fructus meditullio ſtylus ſeu corculum eſt oblongum, rotundum, duriuſculum, ex albo flaveſcens, carne ſubdura, quae lignoſis intus eſt pertexta fibris, teſte Flora Malabarica.

Crederem, ſtylum hunc per fructus longitudinem ad coronam foliaceam usque pertingentem, nil aliud quam caudicis caulisque prolongationem e variis fibrarum faſciculis compaginatam, ubi mox triplex fiſtularum lignearum collectio, geminos trachearum ordines intercipit et ambit, mox gemini trachearum faſciculi unicum fibrarum acervum amplexantur et urgent, ceu ſuperius innuimus. Qua autem ratione ſtylus hic ſive corculum ad pinnam ſive faſtigium foliaceum fructus pertingat, e figura Turnefortiana, ubi fructus per longitudinem diſſectus exhibetur, pateſcit.

In fructu transverſim inciſo Lectorisque oculis exhibito, oblongae et radioſae ſtriae apparent, e corculo ſive ſtylo medio ſeu meditullio fructus egredientes, et ad corticem excurrentes, quarum caro magis ſucculenta et flaveſcens; continet enim pulpa Ananaſae fibrarum reticulares plexus, una cum contentis tracheis; et globulis ſive nodis, acido dulcem ſive vinoſum ſuccum continentibus, firmatur; areae vero utriculis lympham aſſervantibus perbelle replentur, atque hi in meditullium hiant, veluti in corde accidit, carneis lacertis et fibris valvulas inibi firmantibus.

CAPVT IV.

Plures de Plantarum Charactere ſolliciti. Difficultas ab Anomalis. Plumier illam temperare inſtituit. De Ananaſa nihil determinat. Quidam ad Cinaras referunt. Harum Character e Columella et Hermanno. Alii ad Carduos. Kircherus notatus. Alii ad Aizoa, ad Melones, Braſſicam. Nonnulli Nuci Pineae ſimilem volunt. Nonnemo Palmae ſpeciem facit, male. Strobilus Indicus. Cur ab Hiſpanis *Pinas* vocetur? Rajus anomalis vel pomiferis infert.

infert. Pinea nux inter Poma. Poma Fructus omnes δενδρῖτες. Male a Paulo ICto excluduntur. Nux est Mollusca. Sloane herbis flore tripetalo, Turnefortius flore monepetalo annumerant. Volkamerus inter baccifera. Ejus methodus Plantarum.

Nter feliciſſima ſeculi noſtri Inventa hoc quoque arti noſtrae acceſſit, ut poſt primos et imbecilles adhuc conatus Caeſalpini, Columnae, Gesneri, Zaluzanii a Zaluzaniis, Bauhinorum aliorumque, de vera Plantarum methodo, principes Botanici ſtudii viri, Jungius, Moriſonius, Rajus, Hermannus, Rivinus, Tournefortius, de plantarum certo characteriſmo, cogitare ſerius coeperint. Hoc a floribus et ſeminibus, cum perianthiis et capſulis, vel ſolis, vel junctis deſumpto, innumerum tandem plantarum numerum certis claſſibus, ordine et ex artis lege digeſtis, inſerere, et quas exterae regiones primum viſui noſtro offerunt, diſcernere ſtatim certoque quaſi Lari aſſignare docuerunt; ut hoc ipſo carnificina illa memoriae, qua nuda olim plantis impoſita nomina in futuram oblivionem mandanda fuere, liberati ſimus. Licet vero tanta ipſis debeamus; harum tamen methodorum nulla tam infallibilis, tam congrua adhuc exſtitit, ad quam, ad regulam quaſi Lesbiam, cunctae cognitae regularesque plantae examinari, nedum irregulares illae, ſingulares et anomalae cogi poſſent, tanquam exceptiones a regulis generalibus, ad libertatis ſcilicet naturae, nullis legibus obnoxiae, oſtentationem, ut Excell. Raji verba mutuemur. Addit vir immortalis gloriae, Hiſt. Plant. T. I. *Si natura rei id pateretur, humanam tamen hoc non admittere*

conditionem. Cum enim Plantarum numerus ingens exiſtat, in his aetatis anguſtiis, memoriae imbecillitate, intellectus in-ad-vertentia et caligine; quis adeo univerſalem ſpecierum omnium notitiam, adeoque claram et diſtinctam ſingularum, ſe unquam aſſequi poſſe ſperet, ut tali operi ſufficeret. Quis adeo circumſpectus eſſe poteſt, ut ad omnes omnium convenientias et differentias attendat, easque ſub uno quaſi intuitu comprehendat; quod tamen ad eas inter ſe conferendas neceſſarium eſt.

His defectibus ſupplendis, cum praecipue tot incomperta adhuc nobis Europaeis plantarum Americanarum genera cerneret Rev. P. Carolus Plumier, (quem jam alibi laudavimus,) ordinis Minimorum in Provincia Franciae, et apud Inſulas Americanas Regius Botanicus, tribus peregrinationibus ab Anno 1689. ad Annum 1697. Americanas regiones perluſtrans, cunctarum Plantarum, cunctorumque Animantium Catalogum deſcripſit, delineavitque. Haec dum agit, nova ſimul Plantarum Americanarum genera cum orbe communicat erudito, plantasque incertas certis generibus inſignit, quando characterem generis e florum et fructuum conſtitutione, ac nomenclatura, partim ex Indicorum Botanicorum libris, partim e celebriorum Botanicorum aut Botanophilorum nominibus deſumit.

Non equidem comparet Ananaſa noſtra inter nova Plantarum Americanarum genera Pariſ. 1703. in 4to edita; in Catalogo tamen Plantarum Americanarum, huic opuſculo annexo, Ananaſae ſpecies recenſentur, cum Excellentiſſ. Tournefortius in Inſtit. Botanic. jam plantas nonnullas, a Plumerio ſecum communicatas et depictas, quas inter Ana-

Ananas, in Appendice ad novum Plantae genus revocaverit quidem, nil certi tamen determinaverit.

Quod ſi viri ad ſtudium hoc perficiendum penitus nati hic caecutiant, quid mirum, ad diverſa Plantarum genera a diverſis priorum temporum Botanicis Ananaſas fuiſſe relatas?

Et illi quidem, qui ex Hiſtoriae naturalis ſcriptoribus primitus Ananaſae fructum inſpexerunt,

atque caput cinarae compar, ſed acutius atque pulchrius;

Cinaram Indicam pronuntiarunt, ſed pungentibus deſtitutam aculeis, quod inter plures alios Oviedo, Acoſtae et tandem Bontio aliisque placuit; Columellam, qui graphice Cinaram deſcripſit, in hypotheſeos patrocinium allegant, Libr. X. canentem:

Hiſpida ponatur Cinara, quae dulcis Jaccho
Potanti veniat, nec Phoebo grata canenti.
Haec modo purpureo ſurgit glomerata corymbo,
Myrteolo modo crine viret, deflexaque collo;
Nunc adaperta manet, nunc pinea vertice pungit,
Nunc ſimilis calatho, ſpinisque minantibus horret;
Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.

Apte haec omnia in Cinaras, hodie *Artichaut*, dictas, quadrant; in Ananaſas minime: nam licet Cinarae caput conum pineum aemuletur, in reliquis tamen tantum diſtant, quantum aera lupinis, cum inter plantas angioſpermas capitatas, pappeſcentes floribus fiſtuloſis referantur a

Celeb. Leidenſium quondam Botanico Hermanno Cinarae, quae notae ad Ananaſas minime trahendae.

Oviedus et poſt illum Caſp. Bauhinus in Pinace, aliique Carduum Americanum foliis Aloës vocarunt. Hinc et Ambroſinus Phytograph. P. I. T. I. p. 2. *Aberam*, fructum exoticum Braſilienſem, (quo Ananaſam nomine intelligit,) cardui ſpeciem pronuntiat; quod a Joh. Bauhino in opere Botanico, ejusque Epitomatore Chabraeo factum, qui ad capitatas ſpinoſas ſive carduos referunt. Etiam Rev. P. Kircherus Chin. illuſtr. p. 189. huic Carduorum claſſi inſerendam putat Ananaſam; annexa tamen hac ridicula epicriſi, cui nemo unquam applaudet, experientiae quippe e directo contraria; hanc nempe cardui inſtar, quam cartejofoli vocant, pullulaſcentem Plantam, in Europaeo climate tandem conſitam, in carduum domeſticum degeneraturam.

Lobelius Aizoi majoris ortu perſimilem, Acoſtae autem doctiſſimus interpres in Notis, Aizoi aquatici facie exoticam plantam, eſſe aſſerunt. Hinc Bosmannus in Guineae deſcript. Gallicae Plantae *Joubarbe* dictae, (quo nomine et Sedum et Telephium intelligunt) aſſimilat. Neuhofius Meloni quoad fructum, alius Braſſicae Cypriae, ſimilem faciunt, quippe quae foliorum loco in caput conglomeratorum caulem in medio habet craſſum, albidum, mollem, palato gratiſſimum et florem referentem, unde Cauliflorae nomen.

Plurimi tamen, penes quos et regionis et fructuum prima inventionis laus, Nucis Pineae in Ananaſa ſimilitudinem ſe

repe-

reperiſſe crediderunt. Audiamus Petrum Colonum, a quo vocatur: *certa frutta que parean pigne verdi come le noſtre, benche aſſai maggiori et dentro piene di maſſicia polpa, come il melone et di molte piu ſoave odore et ſapore.* A Ximene vocatur *Pina de las Yndias, que los Yndias ilaman Mazatli.* Petrus Martyr ſcribit: eſſe fructum ſquamoſum, Pinus nucamentum, aſpectu, colore, forma aemulantem: cui pollicem premit Maffejus Hiſtor. Indic. Libr. II. p. 31. qui, cum cunctos Indiae fructus recenſuiſſet, tandem in haec erupit verba: *Verum ex omni genere palma tribuitur* (qui Indicem Maffejano operi adjunxit, e male conceptis et intellectis his verbis, Ananazam palmae ſpeciem in Braſilia finxit) *iis, quos vulgo Ananazes appellant. Planta eſt humilis, cujus e ramis veluti pinea nucamenta dependent praemollia, haec ſuo tempore in fruſta diſſecta gratiſſimo ſapore ſimul et odore, non recenti tantum edulio ſunt, verum etiam in longum tempus adſervantur e Sacchare.* Quae ipſiſſima Maffeji verba Caſp. Barlaeus Hiſtoriae rerum per octennium in Braſilia et alibi ſub praefectura Comitis Mauritii Naſſovii geſtarum, inſeruit. Quos hactenus citatos Auctores potiores veteres recentioresque Hodoeporicorum et naturalis Hiſtoriae ſcriptores ſequi deberent, quorum Catalogum poſt Illuſtr. Sloane Catal. Plantar. Inſul. Jamaic. congerere nolumus, quis enim poſt Homerum Iliada?

Hinc Monardi et J. Bauhino T. III. Libr. 25. p. 94. vocatur Strobilus Indicus ſive Nux Pinea Indica. Addidit tamen probe Oviedus, citante Dalechampio in Hiſtor. Plantar. Lugdunenſ. fructum, quem Hiſpani a Pineae nucis ſimi-

ſimilitudine *Pinas* appellant, non ideo nominari, quod ejusmodi ſquamas lignoſas habeat; ſed quod ejus cortex ſimili modo diſtinctus videatur, tametſi non ſquamatim, ſed Peponis modo cultello integer auferatur.

Recentiores Botanici, qui in Plantarum intimiori et accuratiori ſcrutinio omnem poſuerunt operam, cui generi apte accenſenda Naña, dicere muſſant. Excell. Rajus, Botanices totius fidiſſima Pharus, ad Anomalas Plantas refert, tandem ob convenientiam aliquam, Pomiferarum claſſi ingerit Libr. XXIII. ſect. 3. cap. 6. p. 1332.

Scilicet et Pinea nux ad pomifera olim referebatur, quam diſertim Pomum vocat Ἐπιγραμματοποιὸς Bilbilitanus:

Poma ſumus Cybeles, procul hinc diſcede, Viator,
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

Id quod e Caſcellii Jurisconſulti joco forte Poëtam hauſiſſe credit Cl. Nonnus de re cib. Lib. I. c. 43. p. 140. de quo Macrobius Libr. II. Saturn. c. 6. *Caſcellius ICtus urbanitatis mirae libertatisque habebatur. Praecipue tamen is jocus ejus innotuit. Lapidatus a populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, obtinuerat, ut aediles edicerent, ne quis in arenam, niſi pomum miſiſſe vellet. Forte iis diebus, Caſcellius conſultus a quodam, an Nux pinea pomum eſſet? reſpondit: ſi in Vatinium miſſurus es, Pomum eſt. Tanto enim odio Vatinium habuit populus Romanus, ut Vatinianum odium pro magno Catullus uſurparit.*

Sed et extra hunc Caſcellii jocum, inter Poma nux pinea relata. Sic enim Plinius, annotante maximo Salmaſio,

masio, cum titulum cap. 9. Libr. XV. dedisset: *omnium pomorum genera et natura:* a nucibus pineis incipit, et ejusdem Libr. c. 22. ubi de nucibus, *solum hoc pomum natura compactili operimento clausit.* Imo, quod hic ὡς ἐν παρόδῳ notandum, Pomi appellatione omnes arborum fructus δενδρίτας contineri, quorundam fuit opinio. Sic Hesychius: Μῆλον καρπὸς παντὸς δένδρου. Idem: Μῆλον πᾶς καρπός. At vero Pomi appellatione Nuces non contineri putabat Paulus L. 205. de Verb. signif. *Qui fundum vendidit, Pomum recepit. Nuces et ficos et uvas duntaxat Duracinas et purpureas, et quae ejus generis essent, quas non vini causa haberemus, quas Graeci* τρωξίμους *appellarent, recepta videri.* Qua de re fusius Gallorum πολυμαθέστατος Menagius in Jur. Civil. Amoenit. cap. VIII. Quodsi inter Nuces referenda Ananasa, Mollusca nux erit, de qua Suevius in edulio, quod inscribitur Moretum:

Mollusca haec nux est, ne quis forte inscius erret.

Haec occasione pomiferarum, quarum classi ab Exc. Rajo inserta Ananasa. Celeb. Hans Sloane Prodr. Histor. natur. Jamaic. Part. I. herbis flore tripetalo annumerat; diligentissimus Tournefortius tamen e Plumerii mente dissentit, florem monopetalon veluti infundibiliformem tripartitum tuberculis embryonis innascentem Ananasae tribuit.

Haec cum ita sint, et Artis nostrae Dictatores inque Botanico Studio Archidaduchi, quibus

haud similes secla tulere viros,

dissideant, nullius certe sensum, cui proprie Ananasa classi

accensenda, adstringere volumus, sed liberum in eo cujusque judicium relinquimus.

In hac sententiarum diffidentia et divortio, cum Amicissimo Volkamero sermones miscens, ejusque in re tam ambigua, tam abstrusa, mentem explorans, hoc tandem responsi tuli: cum nova foret Planta, cognitis hactenus Plantarum ordinibus eam inseri commode non posse. Si quis tamen urgeat, *inter baccifera fructu composito referendam esse.*

Haec Vir βοτανοφίλτατ☉, de cujus laudibus nihil dicam, ne homini Amicoque conjunctissimo publice blandiri videar. Judicium hac in re provoco cujusque in hoc studio docti, qui operis sub Tit. Florae Norimbergensis editi proscenia legit: annon illa intimae in hoc studiorum genere eruditionis gratiam spirent. Optant vero doctiores, ut porro Methodum Plantarum, omnium quotquot sunt certe absolutissimam, quae ultimam mox videbit manum, in plausum literarium emittere velit, cum immortali nominis fama, et gratissimae posteritatis magna admiratione, quippe

Solo hoc Sole viget Plantarum notio vera.

CAPVT V.

Causarum primarum notitia difficilis. Naturalis Ananasae temperies. Gustus sensum prae reliquis extollunt Caesalpinus et Schelhammerus. Dulces Ananasae particulae quales? Salinae quoque commixtae ad acidum accedentes. Elasticae, sulphureae. Saporis Ananasae diversitas. Assimilantur Praecocibus. Saporem et odo-

odorem non soli confundunt Noribergenses, sed et alii Germani, Galli, Latini. Ananasae saporem similem pronuntiant, fragis, pyris Bergomatiis, malis Persicis, Armeniacis *Renette*, cydoniis, cerasis, Vino Rhenano, Saccharo, Melli. Peculiaris inest sapor odorque vix exprimendus.

CVm nimium angustis mens nostra circa prima rerum constitutiva principia coërceatur terminis, ita ut a cognitione primarum causarum ferme excludatur, et eo res tantum redeat, ut quos unum in alterum corpus inferat effectus, (actiones et reactiones corporum in scholis philosophorum audiunt) solum explorare queamus, hosque non ex primis, utpote remotis, sed ex propinquioribus et sensui obviis principiis; huic quoque viae tritae nobis insistendum erit et demonstrandum, quid de Ananasae naturali temperie gustus nobis promat.

Huic enim sensui prae ceteris palmam defert Vir sui seculi summus, Andr. Caesalpinus de Facult. Medicam. Libr. I. c. 1. *Soli sapores*, inquit, *certius et propinquius non solum temperamentum ostendunt, sed et reliquas facultates longe efficaciores, tum ad morbos gignendos, tum ad sanandos,* et c. loc. c. 4. *A Saporibus certissima habentur facultatum indicia, non solum primarum, sed et reliquarum omnium.*

Huic sententiae applaudit, eamque illustrat ingeniosissimus Schelhammerus. *Quicquid concinna colorum varietas et ineffabilis ex eorum miscela exsurgens pulchritudo oculis offert, vanum esse et merum prope ex rerum superficie remeantis luminis ludibrium, Mathematici demonstrant: Qui auditum demulcet, auresque titillat, suavissimus et caelestium*

 choro

choro aemulus putatus concentus, tremulae motus aurae est, et paulo plus quam nihil, in quod promte hinc etiam evanescit. At sapores (quod cum odoribus habent commune) proximo corporum contactu ipsas, ex quibus constant, particulas offerunt: et cum tactus externa tantum sentiat, intima et recondita naturae gustus percipit et contemplatur. Quae cum ita sint, quid delitiosissimi fructus illecebrae gustui communicent, inspiciamus. Abblandiuntur linguae quam maxime, quatenus poros atque tubulos, papiliasque nerveas, grata dulcedine laxant ac demulcent, et, sicuti Lucretius l. 2. de rerum natur. v. 399. exprimit:

Jucundo sensu Linguae tractantur in ore,
ut facile agnoscas, e laevibus atque rotundis
Esse ea, quae sensus jucunde tangere possunt.

Quae Poëtarum Philosophus e Democriti Praeceptoris principiis hausit, qui χυμὸν γλυκὸν τὸν στρογγύλον καὶ εὐμεγέθη, *saporem dulcem, rotundum amplumque*, pronuntiavit. Gaudent enim hae Nanam sive Ananasam constituentes particulae flexibilitate, mobilique mollitie, omnique pertinaci irregularitate ac figurarum asperitate maturi fructus destituuntur. Involutae tamen sunt his dulcibus roscidisque et linguae et gulae blandimentis salinae particulae, πρώτως et primario nerveas papilias linguae molliuscule lancinantes, quas si quis molles aculeos cum Willisio de Anim. Brut. c. 12. de gustu, pronuntiari velit, licitum erit. Hae salinae particulae a roscidis oleosisque ac serosis solvuntur et obtunduntur, ac quasi involvuntur, ut linguam ne feriant, sed titil-

titillent: aqueis enim ſeroſisque particulis abundat hic fructus, ut vere in illum Hippocratis iſtud quadret: γλυκὺ ἐς δύναμιν, οἷον ὕδωρ, γλυκὺ ἐς γεῦσιν οἷον μέλι, *dulce ad potentiam velut Aqua, dulce ad guſtum velut Mel.* Libr. 2. de Alim. c. 5. t. 13. Ad naturam vero acidorum has ſalinas fructus noſtri moleculas accedere, guſtus ſaepe dulcacidiuſculus, analyſisque probat chemica, quae efficit, ut omnia dulcia ſpiritum acidum magis ac minus corroſivum fundant.

Elaſticas, ſpirituoſas, ſulphureas particulas in gremio Ananaſae latere, et per internam fermentationem caloris ope evolvi, odor fragrantiſſimus innuit. Nec enim Theophraſto Plinioque fides habenda, qui dulcia raro odorata eſſe perhibent; quam opinionem alibi deſtruximus: tanta enim fructus hujus dulcedini conjuncta et commixta eſt fragrantia, ut ſecundum Acoſtam, odore dignoſci queant aedes, in quibus aſſerventur.

Ex hac particularum hactenus recenſitarum modificatione, i. e. figura, textura, partium fluidarum motu et combinatione, fluit fructus hujus efficacia virtusque, quae ex Idioſyncraſia ſubjectorum fructus comedentium variat; ut nihil adeo certi quoad vires et effectus decernere et definire quis queat, niſi ſemper facta relatione ad individuum. Quod cum varium ſit, varia pariter hujus fructus viſitur efficacia, operatio et ſaporis ſpecies. Licet enim negari haud queat, diverſas illius recenſitas ſpecies, ſaporis quoque atque odoris parere differentias, hoc tamen diffitendum non eſt, unum eundemque fructum, a diverſis comeſtum, diverſas impreſſiſſe papillis nerveis, ceu guſtus or-

 gano,

gano, ſaporis ideas. Hinc Auctorum in exprimendo vero et adaequato Ananaſae ſapore diſſidium.

Praecocibus, quae malorum Armeniacorum ſpecies, (unde Gallorum *Abricot* detortum,) ſapore aſſimilat cum plurimis aliis illuſtris Thevenotius, dum ſcribit, *il laiſſe a la bouche un odeur d'Abricot. Palato mali praecocis odorem relinquit.* Saporem hic cum odore confundit vir clariſſimus, aeque ac a Germanis noſtris interdum fieri aſſolet; nec enim quis ſolos Norimbergenſes noſtros ideo ſalſe ſugillet, quod in Lexico Germanico Serotini factum, tanquam non niſi quatuor ſenſibus ideo ſint praediti, cum non apud nos nata, aut unice recepta ſit iſta ſermonis ratio, qua uno eodemque vocabulo res, ad guſtus et odoratus ſenſum pertinentes, pronuntiantur et efferuntur, ſed et ab aliis id quoque fiat. De Dialecto Germanorum Auſtralium Helvetiorumque, ex Hiſtoria Concilii Conſtantienſis Vlrici de Reichenau, itemque germanae fidicinis lyrae, acutiſſimi Opitii, paraphraſi poetica Cantic. Canticorum hoc fuſe probavit πολυμαθέστατος Wagenſeilius de Noriberg. Reb. notab. cap. 16. p. 110. Penes Gallos quoque hanc vim normamque loquendi eſſe, ea, quae e Thevenetio modo adduximus, probant; et apud Latine ſcribentes frequentiſſime legimus, aliquid Hyblam Atticosque flores ſapere, pro bene olere, et vice verſa. Sed ad ſaporis Ananaſae varietates redeundum nobis.

Fragis ſimilem pronuntiarunt plurimi, quos inter Neuhofius in Braſil. deſcript. p. 240. et in Itiner. Sinic. p. 346. Bontius Hiſt. Natur. et Med. L. 6. c. 50.

Qui

Qui legitis Cinaras atque Indica dulcia fraga.

Marggrav. Hist. Plantar. Brasil. Libr. I. cap. XVI. p. 33. aliique.

Pyris, a Bergamo Italiae urbe dictis Bergamatiis, succo saporeque egregiis, comparat Ananasae saporem Cl. Muntingius, qui mox malis Persicis, quod ad gustum, aequiparat. Dn. de Loubere vero delicatiori malorum Armeniacorum speciei, Gallis *Pavie* dictae: Malis, quae Gallis *Renette*, sive renata, Anglis *Pippin* dicuntur, assimilant Rochefortius et Pometus, vel, ut Martialis versu exprimam,

dulcibus aut certent quae Melimela favis.

Cydoniorum et Nucis moschatae mixturam Ananasam exprimere credit Historiae Mexicanae Auctor. Cerasorum suavitates in fructu hoc se gustasse Langhansius; vini Rhenani vero delitias in Jajagna, Ananasae specie, Meisterus existimant.

Μέλι τὸ καλάμινον τὸ λεγόμενον σάκχαρι, sive Mel arundineum, quod Saccharum dicitur Arriano in Peripl. Mar. Erythr. in fructu hoc ob dulcedinem, se reperisse testatur, Hyblaeum superans Nectar Cl. Muntingius. Sed ut brevibus me expediam, illi denique, quibus intimius Indias perlustrare, resque naturales accuratius nosse datum, fateri coguntur, inesse fructui huic peculiarem plane saporem, qui ex innumeris suavitatum plurimarum conjunctionibus mistus omnes, quas hactenus recensuimus, delicias exhibeat, adeoque verbis vix exprimi queat. Vt major his, quae scribimus, habeatur fides, testes advoco autoptas, Rochefortium et Pometum, quorum ille in Historia naturali et morali Antillarum Insu-

larum

larum Livr. I. chap. X. Artic. VI. p. 120. Edit. ult. in IVto. *Elle a un goût ſi releve, et qui lui eſt ſi particulier, que ceux qui l'ont voulu parfaitement décrire, ne pouvant le faire ſous une ſeule comparaiſon, ont emprunté tout ce qui ſe trouve de plus delicat, en l'auberge, en la fraiſe, au Muſcat, en la Rénette, et apres avoir dit tout cela, ils ont eſté contrains de confeſſer, qu'elle a encore un certain goût particulier, qui ne ſe peut pas aiſement exprimer.* i. e. Tam ſublimi, peculiari plane ac ſingulari ſapore gaudet, ut accuratius illum deſcripturis, cum ſub una comparatione id fieri nequeat, opus fuerit, omne illud trahere in ſubſidium, quicquid in malis Perſicis, fragis, uvis Apianis, malis renatis et melimelis ſuavitatum et deliciarum eſt. At poſtquam haec omnia dixerunt, fateri tandem coguntur, ineſſe huic fructui proprium et verbis vix exprimendum ſaporem. Pometus vero l'Hiſtoir. general. de Drogues, haec de ſapore Ananaſarum habet : *Elle eſt ſi ſavoureuſe, que je ne la ſçauroit mieux exprimer, ſi non en diſant, qu'elle a le goût de la Pêche, de la Pomme, du Coing, et du Muſcat tout enſemble.* i. e. Tanta ſaporis excellentia, ut melius vix me expedire queam, quam dicendo quicquid delitiarum in Malis Perſicis, Appianis, Cydoniis, uvis Moſcatulis, in Ananaſae fructu ſimul commixtum eſſe.

Nec minor diverſitas odoris eſt, quam erat ſaporis. Alii Roſarum fragrantiae, alii vinoſae ſuaveolentiae, alii pomorum, ſolis calore ad maturitatem tendentium, halitui, alii illi Perſicorum generi, quod a malis et cotoneis nomen apud Italos et Hiſpanos invenit; iterum alii iſti, quem ipſa Cydonia fundunt, haud diſſimilem pronuntiant, fando

haud

haud accurate exprimendum, nec calamo circumſcribendum. Propius accedes, ſi vinoſum pronuntiaveris.

CAPVT VI.

Omnis Terra Ananaſae colendae apta. Montoſa, umbroſa, arenoſa et aquoſa loca. In Septentrione terra calidior fimo equino infecta eligitur. Irrigatio. Aër liberior. Boreas inimicus. Aedes feneſtris obductae. Rudbekii fornaces ſubterraneae. Primo vere Aëri non eſt exponenda. Propagatio ex apice ſive Corona, quae humidiſſima: ex germinibus caulis: ex ſemine dubia eſt; ex foliis. Per folia propagantur Opuntia, Ficoides, Citrus.

CVm Ananaſa non ſit ex illorum fructuum genere, quos originis ſuae genialis amor adeo delinivit, ut nullo labore, nulla induſtria, ingeniove et arte alibi, quam ubi primum nati, ad culturam diſponi poſſint; nullam enim terram, culturae officiis ſtudioque debito praeparatam, dedignatur: nunc, quale ſolum diligat fructus noſter,

Nec vero Terrae ferre omnes omnia poſſunt,

diſpiciendum. Variant exoticorum Auctores in ſolo huic plantae aſſignando. Nard. Anton. Recchus Mexicanas Ananaſas montoſis locis, Neuhofius in India orientali, in umbra, ſubeunte tamen humoris ſalubritate, felicius germinare aſſerit, additque, Terram ſeligendam, vulgo *ſoete en gulle*, dulcem et mollem dictam. Secundum Floram Malabaricam arenoſa et aquoſa loca amat, et

pullulat in campis ſiccis atque aequora juxta.

In regionibus noſtris Septentrioni proximioribus, ubi major adhuc in cultum plantarum exoticarum

labor eſt impendendus, et omnes

cogendae ad fructum, et multa mercede domandae,

eligitur terra mollis, pinguior, calidiorque, cujus nativa macies deciduis arborum foliis, vel ligni ſcobe, in putredinem reſolutis, fimoque equino recenti corrigatur et acuatur; et quoniam iteratis calefieri vicibus amat, aliquoties fimo recreetur equino, feneſtrisque ab omni inclementiori aëre deſuper muniatur, ne velut foetus in ipſo utero ante partum tabeſcat.

Cave, ne ſiccius tractentur Ananaſae: irrigandae ergo per foſſam, ne caulem attingat pluvialis humor. Hoc ut impediat ſedulus hortorum cultor, caulem arboreo cingat muſco, humiditatem longiuſcule conſervante vel arcente. Opera quoque danda, ne crebrioribus imbuantur imbribus, ac pluviales foliorum interſtitiis inhaerentes guttae, cauli damnum inferant in putredinem vergenti.

Aër eligatur aliquanto liberior, quippe cujus beneficio ſurſum eriguntur in germinatione, conſervantur in augmento et vitae proceſſu, ſuccorumque pariter circulus et fermentatio facilitatur. Ab omni Borea immunes ſint,

cum Boreas ſemper Nanae ſaevisſimus hoſtis.

Hinc cum e calidiori climate in noſtrum transvecta planta, (quae nullum fere nunc caelum aut ſolum fugit,) in areolis fimo repletis et deſuper feneſtratis aedibus, quibus calor intendi, ſicque ad debitam maturitatem cogi, et a frigoris

goris injuria defendi possunt, conservandae, aediculae vero illae ingruente inclementiori statim autumno claudendae.

Vel si aedes e vitris confectae aliaque commodiora desint hibernacula, ad ductum Cl. Rudbekii, subterraneae fornaces in usum trahantur, quarum beneficio vegetantes orientis calores aemulatione quadam, ad nivosos borealis climatis horrores retrahere liceat, et germinationem exoticarum stirpium, (etiam ex ipsis seminibus) desperatam huc usque promovere; de quibus maximus naturae mystes, Major, in Gen. errant. cap. 11. Plura itidem de fornacibus his subterraneis Hessus.

Mollem igitur ne laedant frigora Plantam,
haec contra duros hiemis servanda rigores,
donec agat zephyros annus solemque reducat.

Cave tamen, ne vere ineunte statim aëri exponatur, priusquam aestas appropinquaverit, et plurimum jam deflagraverit; amat quippe aestum, in fervida producta regione, qua calor maxime viget,

quaque dies medius flagrantibus aestuat horis.

Ad Propagationem plantae quod attinet, diverso fieri amat modo. Commodissimus est per plantulam novam e fructus cacumine resurgentem, foliaceum apicem sive coronam vulgo nominatam; quippe quae decerpta, soloque convenienti impacta, facile propagari potest. Tanta foliaceam hanc coronam humiditate scatere asserit *Fr. Pyrard discours du Voyage des François aux Indes orientales, et Traité des Animaux et fruits des Indes observées par Autheur* chap. 9. p. 332. ut quindecim pene dies extra terram relicta non cor-

rumpatur, ſed ad Ananaſae propagationem apta remaneat; quod propria experientia confirmavit toties nobis laudatus Volkamerus. Ex Illuſtr. Commelini mente, fructu abſciſſo planta relinquitur, donec nova germina producat, quae anno inſequente divulſa, et ſolo eidem, modo praedicto impacta, ſecundo poſthac anno ad frugem rurſus perducantur.

De Ananaſae per ſemen productione altum apud plures exoticorum ſcriptores ſilentium. Si fides habenda foret Henrico Heſſo in Hortulan. German. vernacula lingua conſcripto et edito, res eſſet facillima. Sic enim ille: E ſeminibus, qualia non quidem in fructibus apud nos coacte matureſcentibus, ſed ex India allatis, reperiuntur, propaganda Ananaſa, id quod ſequenti contingit modo: Semen, citri ſemini ſimile, coloris tamen magis bruni, vere ingruente per diei unius ſpatium aquae committitur, exemtumque iterum ſiccatur, et ſatis profunde in ſolum pingue optimo fimo equino praeparatum, atque in vaſe vel ciſta enutritioni plantarum deſtinata, aſſervatum deponitur; probe irrigatur, et ab omni frigoris pruinaeque arcetur acceſſu. Vas, cui committitur, ſit ſatis amplum, ut diutius in illo conſervari poſſit, cum non ſine evidenti periculo transferatur. Interdiu quoque ſemper obtegenda planta, ad concentrandos ſolis calores. Menſe ſecundo plantulam videbis ſeminalem, cinarae inſtar prodeuntem, foliolis anguſtioribus, indies tamen in majorem molem tendentibus, usque dum ad debitam magnitudinem pervenerint. Haec Heſſus, penes quem ſit fides, quae pluribus vacillare creditur.

Omnem fidem et experientiam primo intuitu ſuperare videtur, quae ἀθανάσιος alias Kircherus de hac Ananaſae propagatione per folia tradit. Refero ejus ipſiſſima verba Chin. illuſtrat. p. 189. *In Ananaſa*, inquit, *admiratione dignum occurrit, quod non ſemina ſolum in terram projecta, ſed et ſurculi, quin et folia ipſa terrae implantata, novas ſimilesque plantas fructusque producant, quod et multis aliis plantis contigit.*

Mira haec per folia propago, non tamen impoſſibilis, modo curioſitatis amans φρεσὶ πευκαλίμῃσι νοήσει. Sed ſi per analogiſmum Opuntiae quis propagem per folium perpendat, Kirchero omnem non abjudicabit fidem. Sic φίλτατον κάρα, Cl. Volkamerus retulit, in ſuo horto foliola Ficoidum nonnullarum in terram decidua, laete vegetaſſe, ficoidemque produxiſſe; id quod de Aloë Africana breviſſimo craſſiſſimoque folio, flore ſubviridi, quoque annotavit Exc. Commelinus Hort. Amſterod. P. II. p. 11. Citri nova per folia productio certe habet, quod in admirationem rapiat curioſos. Quis unquam crediſiſſet fieri poſſe, ut exſucca pene folia terrae mandata, radices agant, e fibrillis protrudant folia in ramuſculos ſe expandentia, dorſalisque folii nervus caulis truncique tandem vicem ſuppleat. Conjunctiſſimi Fratris, Paſtoris Furthenſium vigilantiſſimi, citretum centenis experimentis hoc artificium commonſtravit, indeque Summorum Imperii Procerum promeruit gratiam, qui rem mirandam clementiſſimo dignati ſunt aſpectu. Hancque novam, a Mirandola olim jam indigitatam, foliaceam citri productionem, Heſperidum Noribergenſium Tomo

ſecundo ſolertiſſimus operis hujus laudatiſſimi Auctor, Vir nobiliſſimus et integerrimus J. C. Volkamerus uberius declaravit.

CAPVT VII.

Vſus Medicus. Succus roborans eſt: in malo *Esfalvados* dicto. Vis cordialis in Electuariis analepticis. Siti medetur. Sanctorii Inſtrumentum. Melones Aquaticae praeſtant in ſiti reſtinguenda Ananaſae. Num in Febribus exhibenda? Petroſelinum, Noribergenſium deliciae, ulcerofis fere letale. Ananaſae vis diuretica unde? quomodo temperanda. Folia diuretica in hydrope. Ab Ananaſa ὀργασμὸς. Vſus in Gonorrhoea. Vis alexiteria. Aqua Ananaſae ſpirituoſa.

Icet apud nos, ob fructus adhuc raritatem, indeque fluentem caritatem, in officinas Pharmaceuticas uſumque medicum nondum fuerit introducta Ananaſa recens; utraque tamen

India ſurgentem ad ſolem, vergensve cadentem

virium Medicarum notitiam habet. Jam enim illis in oris, hujus remedio atque uſu

foeda malorum
Peſtiferum dat terga cohors, praenuntia leti
Victa jacet legio, debellatique dolores.

Succus Ananaſae in optimorum roborantium numero eſt, quatenus portionibus aethereis, elaſticis, ſulphureis, motus ſanguinis turbatos impeditosque, ad circulum rite peragendum revocat et invitat, ſive, ut nonnullis placet, ſpirituum e ſanguine ortum atque vigorem, promovet, inſtar Vini gene-

generosi. Hinc in malo, *Esfal-vados* dicto, quod est debilitas e nimio Veneris oestro proveniens, (de quo Dellon *Traité des maladies des Pays orientaux* chap. 8.) mira praestat, ideoque laudibus extollitur a Rochefortio, Pisone, Marggravio aliisque.

Eodem modo magnifice animum languidum recreare, spiritus sopitos excitare, amaraque curarum (ut Vini laudes a Lyrico mutuemur) efficaciter eluere, Muntingius testatur. Vim ejus cordialem celebrat Rochefortius, hocque titulo in Electuariis analepticis Ananasa in Indiis condita locum invenit; quippe sanguinem nimia ebullitione attenuatum, adeoque in cordis thalamos majori, quam par erat, impetu irruentem, particulis dulc-acidiusculis placat et compescit.

Siti intensissima ardentibus propinandam Nanam suadet Historia Mexicana: roscida nempe humiditate, qua glaciei instar in ore se resolvit, linguam siccam et exsuccam uberrime irrigat. Carere igitur possunt Indi elegantissimo Instrumento, quod pro siti sedanda a Statices illo ingeniosissimo Statore, Sanctorio, Comment. in I. Fen. Avic. quaest. 87. excogitatum est ac descriptum. Quod si tamen et hoc insuper expeteretur, Ananasae impleri succo suaderem, quo per foraminula sensim exstillante, omnis scabrities linguae ariditasque, quae aestus febriles comitari solet, fugatur. Quamvis ad extinguendam febrilem sitim, tanquam meliores et securiores Nanis, citrullo affines Melones aquaticas Brasilienses, vulgo *Melons d'eau*, Germ. Wasser-Melonen dictas, substituat Bosmann, *dans*

la

la descript. de Guinee : quem fructum post Marggravium et Pisonem, vivis quasi coloribus exhibuerunt, Rochefort, du Tertre, Purchas aliique Historiae Indicae scriptores, quos pagina non capit; omnium tamen optime nuperrimus Virginiae Encomiastes *dans la description de la Virginie.*

At circa usum Ananasae in febribus in diversum tendunt Auctorum sententiae. Historia Mexicana tanquam febrium refrigerium commendat; Piso autem febricitantibus, vulneribus et ulceribus infestatis, (febres forte innuit symptomaticas, istis plerumque connexas) abstinendum ab hoc fructu monet. Adeo enim humores accendere ait, (forte illo Hippocratico Libr. 2. de diaet. c. 33. motus, τὰ γλυκέα θερμαίνειν πέφυκε, *dulcia calefacere solent*,) ut non solum aegrorum impediat restitutionem, sed et in pejus eos disponat: quem infelicem successum cum Celeb. Wormio, a fructibus crudis, et ad maturitatem debitam nondum evectis, acidoque adhuc corrosivo scatentibus, provenire reor.

Negandum certe non est, diuretica, (quorum classi hunc fructum inserendum esse, latius mox probabimus,) effectum hunc, Ananasae a Pisone adscriptum, saepius in casibus similibus prodidisse. Sic Petroselinum, sive Apium hortense, quotidianum civium nostrorum alimentum, quod non, ut alibi fieri consuevit, carnibus pro grato sapore conciliando incoquunt, sive, ut Plinianis me expediam, *inter oblectamenta magis, quam cibum recipiunt*; sed plenis buccis ingerunt, ut reliquae culinares herbae hujus respectu ipsis pro nautea, nullum quidem bene valentibus incommodum

modum parit: at vulneribus et ulceribus afflictos inflammationes ex σελινοκρεοφαγία sensisse non leves, sed erysipelaceas, aestu subsequente febrili incredibili, recordor. Idque malum toties recruduit, quoties herbam hanc comedere repeterent, ut et ipsis ferme letalis fuerit planta, apud Romanos epulis dicata feralibus. Causa quaerenda est in particulis acribus, plantae huic inhaerentibus: unde vis diuretica πρώτως dependet, quibus serosae sunt immixtae, ut gustu statim discerni nequeant. Quis hic non cum philosopho Poëta exclamat:

Nec ratio remedi communis certa dabatur:
Nam quod alîs dederat vitaleis aëris auras,
Volvere in ore licere, et caeli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.

Eodem se modo res cum Ananasa habet, cujus vis diuretica reliquis omnibus praepollet, Neuhofio, Pisone, Rochefortio testibus, qui in urinae suppressionibus pellendoque calculo Nanam, incantamenti instar, solatium afferre contendunt: quali ratione autem vim diureticam exserat, facile colliget, ὅστις κατὰ θυμὸν ἐπιφράσσαιτο νοῆσαι, ut Homeri verbis in Hymn. Apoll. utar. Cum enim fructus hi comesti copiosam materiem aqueam, glaciei instar in ore diffluentem, suppeditent, quae ad renes postea propulsa, et in ureteres per carunculas papillares angustissime perforatas transcolata, in vesicam denique, veluti corporis matulam, derivatur; nemo non videt fructum hunc merito inter diuretica reputari. Etenim sub tenaculis suis mollibus, dulcibus, viscidis, junctum habet characterem salinum, qui

viſcidum tenaxque coagulum in renibus attenuat, liquat, abſtergit, fundit, ſerumque a ſanguine ſecernit. Sunt hae particulae ſalinae in Nanis immaturis adeo conſpicuae et acres, et calculum tanta vi protrudunt in urethram, ut, exitu ipſi denegato, vitae diſcrimen nonnullis attulerint, referente hoc Ampliſſ. Cleyero, Protomedico et Conſiliario ſupremo Judicii in Batavia Inſulae Javae majoris ſplendidiſſimo, Dec. II. Ann. IV. Obſ. V. Ephem. N. C. qui proin modum, quo tutius exhiberi queat, praeſcribit ſequentem: Sumitur integer ad maturitatem redactus fructus, inque taleolas ſectus Mariae balneo immittitur, ut ſuccus exſudet, et accedente calore, vis aliqualis cauſtica fructus in maturam dulcedinem convertatur; qui poſtea ſuccus blandiſſimo balnei calore correctus, jucundius tutiusque remedium exiſtit.

Folia quoque diuretica non deſtituuntur facultate: haec enim in Aqua Oryzae (quae teſte Dellon *Traité des maladies des Pays orientaux* chap. 5. p. 24. Ptiſanae noſtrae vices ſupplet,) cocta et pulvere Baliari mixta, in potu aſſumta, hydropicorum ventres purgant, teſte Hort. Malab. loc. cit.

Eſt et Ananaſa remedium,

Venerem quod roborat aegram,

dum ſanguinis motum auctiorem reddit, cum dulcia plurimum οὐσιοποιοῦ γλισχροῦ corpori foenerent, ſeroque ὀργασμὸν, partim et vis illa diuretica, genitalia majori cum impetu extendit, vaſaque ſpermatica turgidiora efficit. Sed plane diverſas hunc fructum in gonorrhoea vires promere, Muntingius aſſerit; niſi gonorrhoeam benigniorem, a ſuperflua

ſemi-

ſeminis generatione ejusque turgeſcentia ſubortam, intelligat.

Abdominis ex flatibus intumeſcentiae immaturos fructus mederi, Hortus Malabaricus loc. cit. annotavit.

Alexiteriam huic ineſſe vim, Cl. Piſo Hiſt. Nat. et Med. Libr. IV. Edit. ſec. probat, dum Ananaſae ſuccum venenis, imprimis ſucco Mandihocae, *Manipura* dicto, largius et crebrius hauſto, adverſari refert; qui, Rochefortio ſubſcribente, porro memorat, Ananaſae radicem idem praeſtare.

Ex eodem fructu fermentationis via, ut Chymicis loqui fas eſt, humida tractato, aequaliter ſic attenuatis per motum inteſtinum particulis ſulphureis aethereisque ac ſubtiliſatis, et excuſſis viſciditatis vinculis, ſpirituoſa ardensque obtinetur aqua, in qua concentratum, quod in fructu maxime activum; adeoque parva doſis majorem fructu effectum praebet; ſi tamen largius ſumatur, Piſone et Rochefortio hanc cautelam ſuggerentibus, vias urinarias corrodit. Hinc Auctores ſuaſoresque ſunt omnibus, ne illam, niſi a prudente medico, qui acrimoniam corrigere novit, exhibitam, quis aſſumat.

CAPVT VIII.

Poma mitia. Ananaſa in conclavi matureſcit *Nanae cacabae*. Cibi inde parandi ratio. Vino, aquae, muriae immerguntur. Crudae cum aromatibus comeduntur. Fructus horaeus eſt. Mycaleſiae Cereris fructus. Conditae in Europam afferuntur. Succus cum aqua miſtus. Vinum inde paratum. *Nanaja*.

Raeclaras Ananaſae virtutes, et quot quantaeque in genus humanum, ſingulari DEI optimi beneficio, inde manent utilitates, vidimus. At jucunditate, qua hominis palatum demulcet, non minore pollet, utpote deliciis omnibus longe praeferenda. Expetitur autem Nana adulta maturaque. Maturitatem in pomis Virgilius per vocem *mitia*, interpres autem ejus, Servius Maurus, melius adhuc expreſſit, definiens, mitia poma eſſe, *quae non remordent, cum mordentur*. Hoc pariter in Ananaſa evenit, cujus mitis maturitatis dulcedo, non immaturae immitis cruditas deſideratur.

At vero quae vi ſolis matureſcunt, minoris fiunt apud Indos, ſecundum Piſonem, quam illae, quae in conclavi vel oporotheca aliquandiu ſuſpenſae ſunt, ad imitationem Martialis in ſuſpendendis pyris,

quae lentae pendent religata geniſtae.

Vocantur autem Nanae ad maturitatem eductae, et ſuo tempore adultae, Marggravio teſte, *Nanae caçabae*, quibus tamen, ſi deguſtandae, externa prius cutis auferenda.

Decorticatam Nanam, inque taleolas ſectam, Vino madefacere ſolent lautiores Hiſpanico; ſic enim tolli illius noxam, non fruſtra exiſtimant, modo tantum temporis in vino haereat, usque dum hoc prorſus imbiberit, ſuperetur que eo modo ſucci pravitas. Impraegnatas ſic vino taleolas, cinamomo ſaccharoque inſpergunt Africani litoris auriferi incolae, teſte Boſm. in deſcript. Guineae.

Quibus vinum non ſuppetit, aquae immittunt fructus diſſe-

diſſecti fruſtula, ut acrimonia extrahatur, teſte Neuhofio in Itin. Indiae oriental. p. 209. Muriae quoque immitti, Hiſtoria Mexicana his verbis meminit, p. 311. *Recentia ſecantur in fruſta, ac muria permittuntur immadeſcere, ut pars in bilem apta nata converti exſiccetur, ac veluti evaneſcat.*

Nanas autem plerumque in menſis exponunt ſecundis, quatum oblectamentum et ornamentum ſunt. Crudae comeduntur, nunquam tamen ſine aromatibus nec citra vini irrorationem. Eſtur quoque cruda cum pipere.

Si diutule aſſervetur, putredini, inſtar aliorum horaeorum fructuum, obnoxia: nec enim per annum durat, ſicuti fructus Mycaleſiae Cereris in Boeotia, qui ad ſimulacri pedes expoſiti, integri vegetique per anni fere totum ſpatium perdurabant, ſi Graecorum narrationibus habenda fides. Vt a corruptione igitur conſerventur, Saccharo condiuntur in univerſum annum, quae partim aegris ſitientibus magnifice auxiliantur, partim, ut Plinii verbis rem eloquar, *condiendis cibis miram conciliant ſuavitatem.* Atque hos conditos, omnium ex Indiis allatorum fructuum delicatiſſimos pronuntiant Rochefortius, Acoſta, Neuhofius, Muntingius aliique, eosque Lutetiae Pariſiorum venales ſemper proſtare, Pometus teſtatur.

Fructus per longum diſſectos, via ſicca cum teneris foliolis condiunt, et poſtea ſecundum artem iterum conjungunt, glacieque incruſtant ſaccharina; ut hoc ipſo figura fructus foliorumque integra conſervetur, et Rochefortio ſcribente: *Fait voir en ces heureuſes contrées, non obſtant les chaleurs de la zone torride, une douce image de triſte*

productions de l'hyver. i. e. *In felicibus hisce regionibus*, (de Antillarum Insulis loquitur,) *non obstante zonae torridae aestu, dulcis funestorum hyemis effectuum imago exhibetur.*

Amplius succus Nanae exprimitur et pluviali fontanaeque aquae, hydromelis instar, commiscetur, teste Marggravio.

Nanajam, Vinum ex Ananasis paratum, nominant, eodem Marggravio annotante, quod Malvasino comparant Rochefortius et Pometus, generosiusque cunctis aliis Vinis pronuntiant. Nanaja haec tribus septimanis seposita, in fermentationem abit, corruptioni proximam. Quod si quis totidem adhuc expectet hebdomadas, in integrum restituitur hocce vinum, generosius longe priori evadit, voluptatumque lenocinium existit, si modice quis eo utatur mediceque. Spiritus etenim recreat animales, languenti opitulatur cordi, stomachique medetur nauseae; urinae suppressiones tollit, omnibus malis averruncandis, quibus et fructus, inservit, de quibus jam pluribus actum est.

CAPVT IX.

Fructus immaturi exitiales; maturus an ferrum arrodat? Foetum abigit. Slyptonge. Bilem auget, ut dulcia omnia. Anginam efficit et inflammationes, haemoptysin, ventris tormina. Luxuria Indorum immoderata.

Vm *nil prosit, quod non laedere possit idem:* Ananasae quoque, aut intempestivus aut intemperatus Vsus plus Aloës quam mellis habet.

Intempestive comeduntur immaturae, quas summe exitiabiles funestasque pronuntiant Indica-

dicarum rerum ſcriptores. Quod ſi, ex Acoſtae et Linſchotani fide, cultellus maturae inſertus Ananaſae, per aliquod temporis ſpatium, quoad partem vulneri inhaerentem fere conſumatur: (hinc Dureto fructus ferrum comedens, *Fruit qui mange le Fer :*) quid de immatura expectandum? et quae turbae ex ejus eſu metuendae? Diſſimulandum vero hic non eſt, cultri Ananaſae infixi eroſionem erroris redargui a Cl. Bosmanno in deſcriptione Guineae Epiſt. 7. p. 316. et Terentio Not. in Hiſt. Mexican. qui hoc merito fabulis accenſeri anilibus, contendunt: cultrum enim, non per horae dimidium, ſed per dimidium anni, huic fructui infixum non corrodi, licet acies ejus obtundatur, quod ab omnibus acidis, malis citriis, aurantiis, limonibus aliisque fieri ſolet.

Intempeſtive etiam hunc fructum praegnantes ſumunt, ob nimiam aquas et calculum pellendi vim: quid mirum igitur, ſi utero gerentibus exhibitae, et ab illis comeſtae, foetus abigant, inſtar fructus *Caraguatae-acangae*, quae non ſecus atque Ananaſae immaturae, acidulo ſapore dentium ſtuporem non tantum inducit, ſed et linguam atque fauces ſauciat, palatumque excoriat, ut non immerito *Slyptonge* a nautica pube nominetur.

Hujus facultatis non ignarae meretrices Indicae, ut viris tuto ſe proſtituant, ſceleratum infanticidium eſu Ananaſae immaturae et Caraguatae exercere memorat Piſo Hiſtor. natur. Braſil. Libr. IV. cap. 82. p. 111.

Bilioſis hunc fructum minime conducere, Hiſtoria Mexicana annotavit, cum balſamicum bilis liquorem nimium quantum adaugeat; quod ab omnibus dulcibus fieri vulgo credi-

creditur. Et ex effato Hippocratico Libr. 3. de Morb. c. 29. t. 10. οὐ γὰρ τὰ γλυκέα πᾶσι ξυμφέρει. Venuſinus vates inſuper rationem et cauſas ſuppeditat Lib. 2. Serm. ſat. 2.

Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
lenta feret pituita;

quatenus nempe particulis viſcidioribus glutinoſis facile obſtructiones pariunt, bilemque adaugent.

Quos dirae febris aeſtus excruciat, faucesque jam paululum eroſae, illis Nanae

inflammat liquor fervore furenti

gulam, letalesque inducit anginas, Neuhofio teſte. Alias inſuper produci hujus uſu inflammationes, velut Duriones Malacenſes, teſtis eſt Acoſta p. 285. qui de Durionibus plurima habet Hiſtor. Aromat. p. 231.

Pulmones labe jam aliquali infectos, ulterius erodit, atque haemoptyſin efficit, ut queritur Boſm. deſcript. Guin. p. 316.

Qui in ventris tormina proni, Ananaſis abſtineant: haec enim excitant,

ventrisque fluore fatigant.

Hinc Cl. Bontius Hiſtor. natural. et Med. Ind. orient. Libr. VI. cap. 50. p. 145. de Ananaſa canit:

Qui legitis cinaras, atque Indica dulcia fraga,
Ne nimis haec comedas, fugite hinc, latet anguis in herba.
Ne tibi letifero ſaper impleat ilia ſucco.

Quod ſi nonnulli luxuria immoderatiſſima allecti, fructui huic inhient, plures quippe in India

vix

vix vivere possunt
His sine, tanta illis est gratia, tanta voluptas:
illas quoque luent poenas, quas
tot pabula luxus
et recte gladio plures occidere dictae
scitamenta gulae
corpori humano intemperato usu accersere solent.

Sic Ananasae optimae, intempestive et intemperate sumptae nocent, ut cum Plinio tardum dictu, pluribus prosint, an noceant; neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius.

CAPVT X.

Ananasa animalibus, volucribus, insectis, grata. *Guinambi* Avicula minima cur *Tomineo* dicta. Ejus rostellum. Lingua. *Colybri* illius species. Caput, pedes, alae, volatus velocissimus. Anglis *Hummingbird*, Germanis Blumen-Specht/ Sinensibus *Tunchonfung* unde dicantur? Plumarum venustas, unde varia nomina. Ex his Icones pingunt, inaures faciunt. Bene olent. Passer moschitus. Niduli, ova: utraque in Museis visuntur. Num ex Erucis generentur? an hyeme moriantur? Renatae. Captae vix per diem vivunt. Cantus ut passerum, non lusciniae. *Hoitzitzlin*. Vsus Medicus. Hostis *Nhamdu Guacu*, a quo dentiscalpia, describitur. Hostis Ananasae, Insectum *Kakkerlakke*, quale; a Meriana depictum. Neuhofii circa hoc Insectum observatio.

Ntequam coronidem huic opusculo imponamus, paucis juvat annectere, non homines tantum allici delitiosissimarum Plantarum praecipua hac Ananasa; sed et animalia, v. g. simias, Kirchero in Chin. illustrata teste, volucres et insecta, quorum catalogum recensere longum nimis foret.

Seligimus ante omnia verum naturae miraculum, eo quod prae caeteris fructus hujus mellea in floribus latitante dulcedine delectetur, ac e Nanae bravae ſive ſylveſtris, Pitá dictae, filamentis exteriora nidi componat.

Avicula eſt e minimis quidem, magnum tamen ſtupendumque DEI, ludere geſtientis in rebus productis, opificium, ut vere dixerit Plinius, naturam nunquam magis, quam in minimis totam eſſe. Pro varietate gentium, ſpecierum, (quippe novem deſcribit Marggravius) et qualitatum, varia quoque ſortitur nomina, e quibus *Guinambi* vel *Guainumbi* generale credit Piſo Hiſtor. Braſil. Lib. V. p. 319. Edit. 1658.

Magnitudo molesque itidem varia ſecundum diverſas ſpecies, cum aliquae cicadae, crabronis vel bombylii, aut muſcae majoris (hinc Illuſtr. Dionyſio in Hiſtor. natural. Americ. Septentr. c. X. p. 152. *mouche* dictae,) vix excedant. Mirum ergo non eſt, ſi tantae levitatis, ut unum duntaxat Tomino Hiſpanicum, ſive XII. grana pendat, unde quoque nomen *Tominejo* fluxit, quo aviculam hanc Joſeph a Coſta Hiſtor. natur. et moral. Ind. occid. L. 4. c. 37. et Nieremberg. Hiſt. Natur. Libr. X. c. 88. p. 239. deſignant. Minima harum ſpecies in Aruba dominii Belgicae Coloniae, in Curaçao Inſula commorantis, repertu dari, Rochefortius teſtis eſt. Neque minor in capite pro ſpecierum diverſitate varietas, utplurimum cum pennis ceraſi dulcis mediocris magnitudinem vix aequat. Roſtellum ſubrotundum, aequale, tenue, et valde acuminatum, rectum, paululum tamen verſus extremitatem deorſum vergens. Color hujus niger, excepta inferiore parte prope exortum, ubi rufeſcit.

Lin-

Linguam habet duplicatam ſive biſectam tenuiſſimam, in nonnullis inſtar acus,qua veſtes ſarciuntur,ſecundum Oviedum; in aliis inſtar ſutorii fili cerei,(*as a Schoomakers wvaxed Thread*) ſecundum Nehem. Grevv in Muſ. Reg. p. 61. in aliis denique inſtar ſerici fili tenuiſſimi, ſecundum Piſonem et Marggravium. Hanc extra roſtellum longe exſerunt, ut florum melleum rorem extrahant et lambant.

Ex avicularum harum numero quandam *Colybri* dictam, Rochefortius in Antill. Hiſtor. natural. et moral. cap. XV. Art. XVII. p. m. 176. et poſt illum Richard Blome dans l'Amerique Angloiſe dans la deſcription de l'Isle de St. Chriſtofle, deſcribunt, quod plumeam in ſummitate capitis coronam gerat, quam in criſtam pro lubitu erigere valet, eamque ſolis illuſtratam radiis, pretioſiſſimis lapidibus diſtinctam et coruſcantem e Rochefortii mente quis judicet; qui inſuper oculos parvulos, par Adamantum chalybi politiſſimo caeruleſcenti infixum, adaequare credit.

Crura et pedes aviculae huic minimi brevesque, cum Ebeni ligni nigredine certantes; in pedibus quatuor digiti, tres anterius, unum poſterius verſus longis ſemilunaribus, acutiſſimisque unguiculis praediti. Alarum remigium optime a Marggravio ſequentibus deſcriptum: Alarum "pennae ſingulari arte a natura ſunt compoſitae. Ab ex-" ortu enim alarum ad tres quartas partes digiti circiter " duplex ordo pennarum eſt, unus longior altero, et ſuper-" poſitae ſunt ibi invicem pennae, quaſi alae breves ſuper " longas; hinc poſt has pennas alae pennae (quarum cir-" citer decem ſunt) ſequens interior ſemper longior fit an-"

„ tecedente exteriore, ita ut intima ſit omnium longiſſima
„ finem alae definiens.

Ex hac alarum ſtructura volantes velociter alas movent,et tanta quidem pernicitate, ut, ſecundum Illuſtr. Rajum in Willugbejano de Avibus opere, viſu percipi motus minime poſſit, avicula vero alis potius carere videatur. Inter volandum ſtrepitum quendam edunt, ſic ſentiente Marggravio inſtar Bruchi, ſeu rectius *Hur*, *hur*, *hur*, inſtar rotae lintеariorum, quae circumvolvitur, vel ſecundum Excell. Rajum inſtar apiculae; ut qui praetervolantes viderit, apiculas, vel crabrones potius, quam aves eſſe exiſtimet. Inde Anglis *Hummingbird* dicitur, quippe *the Humming of bees*, bombiſationem, ſive bombum et ſonitum apicularum denotat.

Librant ſe quoque alarum ope per ſat longum temporis ſpatium in aëre velut quietae, transparentibus pennis alarum expanſarum, adeoque flores, quorum ſucco, rore et melle victitant, roſis tantummodo exceptis, roſtellis ſuis inter volandum carpunt, floribus minime inſidentes. A victu hoc, e florum rore parato, Belgis Germanisque Blumen-Specht audiunt. Hinc fabula quoque fluxit, apud Sinenſes in Provincia Suchven hoc elegantiſſimorum volucrum genus e flore *Tunchon* naſci, quae proinde *Tunchonſung* Sinice appelletur, tanta velocitate a natura dotata, ut alarum remigio aërem tranans, florem expanſis foliis pulchre exprimat. Vid. Kircher. Chin. illuſtrat. P. IV. c. VIII. p. 192. ſqq.

Plumarum, caput, collum ſuperius et ad latera, dorſum totum, et alarum initium inveſtientium, tanta eſt varietas, tanta venuſtas, tantus ſplendor, ut calamo exprimi haud

haud queat. Hinc ipſi nomen *Ouriſſiae* ſive radii ſolis, *Guarigcoba*, capillorum ſolis; *Guaracaiba*, radiorum ſolis, apud Americanos fluxit, cum

mille trahant varios adverſo ſole colores.

Expediam me ab abſolutiſſimi, quo gaudet avicula, pennarum ac plumularum veſtitus deſcriptione, verbis diſertiſſimi Patris Joh. Biſſelii e Soc. Jeſ. in Argonautico Americano, ſive Hiſtoria periculorum Petri de Victoria ac ſociorum ejus, Libr. XIV. p. 428. *Pennularum nitor*, ſcribit, *verſicolor lucet, ſic ut ſmaragdinum virorem ſplendor ſapphirinus, purpuram vero luteus auri fulgor provocet. Denique quicquid oculus trahit colorum, id omne ſupra Pavonum et Iridis, Admirationis filiae a veteribus dictae, varietatem, in illo volucris breviario natura miſcet, miſtumque denuo ſecernit, haud ineleganti compoſitae venuſtatis diſcordia. Pictorum tormentum invidiamque dixeris, aut profecto manus Apelleae ſolers compendium.* Graphice certe haec Biſſelius.

Hinc eſt, quod a Phrygionibus, teſte Gomara in Hiſtoria, quam de Mexicanae Vrbis expugnatione ſcripſit, admodum expetantur plumulae hae verſicolores, ut aureis intertexant ſtaminibus. Imo Laëtius Not. in Marggravii Hiſt. Braſil. teſtatur, ſe vidiſſe plures Icones, artificioſiſſime ex hujus aviculae plumis concinnatas, ut colore pictae viderentur: ſi enim ſoli obvertas, mirabiliter ſplendent. Cui aſſentit Illuſtriſſ. Willugby, qui apud harum rerum curioſos plures ſe deprehendiſſe ſcribit.

Rochefortius inſuper annotavit, licet mors aviculae plurimum plumularum venuſtati detrahat; a foeminis ta-

men loco inaurium gestari eas, cum pretiosissimis certantes.

Nec visus tantum, sed et odoris illecebras illam provocare, autumat modo laudatus Rochefortius, quippe quae Ambram moschumque redolere soleat, indeque forte ab Oviedo summar. c. 48. *Passer moschitus* dicatur.

Nidulum pro corporis exilitate minutum, post Pisonem, Dionysium, et Neuhofium, nemo eodem Antillarum scriptore accuratius prodidit. Gossypini vel aurantii arboris ramusculis agglutinatum, tam apte, tam concinne sub foliis abscondit, ut ab aëris aliisve injuriis immunis sit. Architectonices quasi peritissima nunquam Austro et Boreae, creberrime in regione illius patria flantibus, exponit. Externa domunculae pars e tenuissimis Ananasae, Pita dictae, fibris filamentisque contexta est. Has tam affabre, tam arcte et concinne rostello nectere, ramoque curvo pro sexus propagatione implicare novit, ut intuentes laborem stupeant ac admirentur; et Dn. Edoard Graeves *dans la Relation de tous l'Etats et Pays des Apalachites*, in haec erumpat verba: *le Colybri fait un nid, d'un si merveilleus artifice, qu'il est a craindre, que l'Arabie heureuse n'oublie desormais celuy de son Phoenix, pour celebrer celuy la.* i. e. *Tam mirandi artificii nidum componit, ut metuendum, Arabiam felicem imposterum nidi phoenicis oblivisci, quo hunc celebrare queat.* Contextam sic externe, et corticellis tenuissimis, herbulisque firmatam, aediculam xyli floccis plumulisque, sericum ipsum superantibus, implet. Nidulis ita paratis foemellae ovula albissima, utplurimum duo, secundum Pisonem pisa minora, secundum Rochefortium vero majores margaritas aequan-

aequantia, imponunt. Niduli hi artificiosissime fabricati, pro Museis cum arefactis aviculis ovulisque expetuntur, quorum plurima Dn. de Montel ex Indiis Europae intulisse, Rochefortius testatur. Sic Historiae naturalis exoticorumque rarissimorum interpres solertissimus, Excell. Ruyschius in Thesaur. Animal. Tom. I. p. 6. nidulum Americanae Ourissiae cum ovulis et avicula etiam exhibet. Miror, virum in Historia naturali perspicacissimum, Pisonem, errore haud condonando secundam Historiae Brasiliensis Editionem, circa hanc avicularum genesin inquinasse. Postquam enim de nido ovisque a foemella illic pro pullorum exclusione verba fecit, ad generationem, aequivocam in scholis olim dictam, dilabitur, et aviculas has ex Erucis Brasiliensibus (*Lagartas dos Vergas* Lusitanis dictis) transmutari credit. Adscribam ipsissima Pisonis Histor. natural. et Medic. L. V. cap. XXI. p. 319. verba, fictam hanc avicularum metamorphosin exprimentia, ne quis injuriam me fecisse viro alias solertissimo credat. *Cum enarratae Erucae*, scribit, *in has aviculas incipiunt transmutari, elegantissimae plumae cum alis primo apparent, ita ut tunc manifeste conspici detur forma erucae, quoad corporis partem inferiorem jam in aviculam transmutatae. Idem de Papilionibus dictum volo, qui subinde in easdem aviculas eodemque convertuntur modo; atque durante illa conversione nascentis avis et denascentis insecti utriusque medietas eodem tempore liquido apparet.* At mi Piso: Εὖ δὲ ταῦτ᾽ ἀνεμώλια βάζεις. Producit equidem hujus metamorphoseos testes, Theologum Lusitanum monachosque nonnullos, aequivocae generationis,

nis, a ſanioribus philoſophis dudum exploſae, forte patronos: cum tamen univocam generationem per ovula jam ipſe deſcripſerit Piſo, cur illorum narrationibus tam temere fidem habuerit, non video.

Ejusdem farinae commentum eſſe videtur, quod hyeme hae aviculae moriantur, ſeu potius obdormiſcant, pedibus nempe e ramo aliquo appenſis aprico loco, ſecundum Fr. Lopez, vel roſtellis pinuum aliarumve arborum truncis affixis ſecundum Hernandez et Nard. Ant. Recchum; vere vero reviviſcant, ſeu expergiſcantur, unde et *Renatae* Antillarum Inſulis vocantur. Tamdiu ſcilicet ſuperſtites eſſe ajunt, quamdiu melligerarum herbarum fructuumque, ut Ananaſae noſtrae, flores, e quibus aluntur, perdurent: quibus decidentibus integro ſemeſtri ſpatio obtorpeſcant, immotaeque maneant, donec flores denuo renaſcantur. *Nec nugae ſunt*, inquit Hernandez, *aut cuiquam debet eſſe dubium: obſervata quippe eſt non ſemel avicula ſtipiti intra cubiculum affixa, et cum ſex menſes exanimis pependiſſet, quo tempore ſibi a natura comparatum eſt, revixit, et demiſſa in vicinos agros avolavit.*

- - - - Αυτὰρ ὀπίσω
Οὐκ ἀναχωρήσω, μάλ᾽ ἀληθείηφι πεποιθώς.

Credat qui velit, ego non ſum credulus illis; ut cum Excell. Rajo in opere Willugbejano de Avibus loquar et ſentiam: ſcribit enim vir in Hiſtoria naturali accuratiſſimus, τὸ τῆς φύσεως θαῦμα, Marggravius, eas magno numero in ſylvis inveniri per totum annum. Rochefortius quoque, fidus naturae interpres, fabulis accenſendum putat, *mais nous n'avons garde de meler ce conte, a la veritable l'Hiſtoire de notre*

notre Colybri. Sed abstinuimus hanc fabulosam narrationem verae aviculae nostrae, Colybri dictae, immiscere historiae. Illustriss. Dionysius ejus educationi et conservationi omnem impendit operam, vano tamen conamine, cum aviculae captae vix diem supervivant: id quod in Histor. Natur. Americ. septentr. c. X. p. 152. testatur.

De cantu earum dubius Rochefortius, cicadarum susurrum aemulari putat, sibique consentientes habet Marggravium et Pisonem, qui aviculas has magnum strepitum excitare sentiunt, non quidem canendo, ut nonnulli prodiderunt, sed passerum more sibilando *screp, screp, screp.* Quem igitur sublimem et suavem, lusciniae non cedentem, cantum aviculae huic cum Lerio et Theveto affingunt, non Guinambi est, sed Gonambuchae, avicularum harum forte speciei, quae nivei candoris plumis alisque lucet, nulla colorum caeterorum tinctura. Maizii sive cujuscunque frumenti, " caulisque paulo celsioris, (uti Ananasae quoque nostrae) " cacumina diligit. Eam sedem et quietem affectat occupat- " que, nec inglorio tamen otio, segnive desidia. Cantillat " enim perpetuo vocis ac spiritus fluxu. Quodque praecipue " stupeas, cum corpusculi mensura vespam tabanumve sylve- " strem non excedat: carminis tamen volubilem subtilitatem " cum sonitus altitudine, penetranteque claritate, sic conjun- " git, ut Gonambucham te videre, sed lusciniam audire putes. " Haec Bisselius Soc. Jes. Pater eloquentissimus, loc. supr. citat.

Saepius laudatus Nard. Anton. Recchus, qui sub nomine *Hoitzitzlin* aviculas nostras descripsit, ejus pulverem seu potius cinerem epilepsiae mederi tradidit. De Guinambi illud

porro addo, naturae hoc prodigium in gulae oblectamentum a gulofo appeti Apicio. Sacrificulos enim Surinamenfes his aviculis in cibis delectari, teftatur civis olim noftra, celeberrimi Pictoris et Calcographi Graefii marita, nata Meriana, in fplendido Metamorphofeos Infectorum Surinamenfium opere.

Annotavit praeterea haec foeminarum curiofiffima, aviculas has vernacula lingua *Colybritgens* (quippe diminutivum a colybri) infenfiffimos experiri hoftes, in Brafilienfium Aranearum maximo genere, *Nhamdu Guacu* dicto, a Marggravio Hift. Brafil. Libr. VII. de Infect. cap. 3. p. 248. et Richard Blome dans l'Amerique Angloife p. 69. 70. defcripto. Totum Aranei hujus, feu potius phalangii maximi, corpus tres et femis digitos longum eft et bifectum. Anterior pars major eft, et pene duos digitos longa, fesquidigitum lata, fubrotunda et compreffa; pofterior magis orbicularis, nucis mofchatae majoris magnitudine et figura, fesquidigitum longa. In dorfo medio verfus pofteriora foramen habet umbilicale. Capite caret fpeciali, fed fupra os in anteriori parte corporis ocellos habet minimos, fplendentes, inftar punctulorum. Ordinem oculorum aranei hujus exhibet Cl. Blancardus in de Schouvbourg der Rupfen, Wormen, Maden en vliegende Dierkens cap. XXXIII. Ad utrumque oris latus habet prominentiam unguiformem, femilunarem, femidigitum longam, in extremitate dentatam, dente femilunari nigerrimo fplendente, femidigitum longo, quibus pro dentifcalpiis utuntur auro inclufis: hinc in Mufeo Regio Anglico, ab Excell. Grevv edito, reperitur *the Thooth of the Nhamdu Guacu or Bahama-fpider.* Crura habet decem, utrinque quinque, et

praeter

praeter duplicem articulationem, qua corpori junguntur, quatuor internodia: omnia autem crura in extremitate duo habent exilia cornicula, nigra et bifecta inftar cancri. Prope anum funt bini proceffus femidigitum longi, juxta fe pofiti, fili craffioris craffitie, quibus nere folet totus araneus. Veftitur cute pilofa, brevibus pilis nigris ad vifum tactumque inftar holoferici. Sed in hujus defcriptione, parciori mihi effe licet, cum paffim in Mufeis aranei hi Surinamenfes, inque Volkameriano quoque Gazophylacio confpiciantur. Illud tamen monere non ab re erit, innocentiffimae Colybriculae infidiari, non tantum dum in nidulo ovis incubat, Nhamdu-Guacu, fed et illam, ceu figura exhibet, ungulis arreptam jugulare.

Guinambi addimus Ananafae hoftem Infectum Indicum, quod inter Metamorphofes Infectorum Surinamenfium Merianae, pictoriae artis peritiffimae, hincque veterum Ariftaretes, Timaretes, Glyceras, Helenasque, (fed quanta haec apud antiquos nomina?) longe fuperantis, depingitur. Cl. Svvammerdammius in Hiftor. Infectorum generali p. 84. Edit. Hennin. hoc Scarabaeis aemulum effe vult, et inter Infecta, quae ad fecundum Mutationis naturalis ordinem, cui Nymphae-Vermiculo nomen fecit, refert.

Vocatur Belgis *Kakkerlakkie*, detorto, ut Nobiliff. Neuhofius opinatur, a Lufitanico *Kakkalakkas* nomine. Impofitum ideo huic Infecto, quod ovula copiofiffima, et aranearum more exclufa et coacervata, colore Gummi Laccam aemulentur. Ex his ovulis ad maturitatem redactis, animalcula fibi exitum parant, formicularum magnitudinis hinc inde ftatim celerrime poft exclufionem difcurrentia, et per

intimas rimulas arcarum, ciſtarum, ſcriniorum loculorumque et ſerarum aperturas aditum quaerentia; dumque indies corporis mole augentur, eam tandem aſſequantur molem, quam ſcita Meriana expreſſit. Coloris hoc inſectum eſt bruni, flaveſcentibus lineolis interſectum, caput antennis longioribus inſtructum, cum ad juſtam magnitudinem pervenit, illius dorſum rumpit, avolatque Nympha, relictis integris Inſecti exuviis. Vix nocentius in Indicis plagis animalculum, cum alimentis omnibus, aliisque e linteis, lanis ſericisque confectis rebus, operoſiſſime licet reconditis, exitio ſit, dum illos diſcindit, et arrodit. Neuhofius hoc de illis peculiare annotat, quod in navibus etiam noviter fabricatis naſcantur, et quidem tum maxime, cum ſub linea verſantur, ubi pediculis pereuntibus haec propullulat peſtis. Patriam vero reſalutantibus navibus, et linea praetervecta, pediculi iterum his inſectis ſuccedunt. Dulcibus imprimis inhiant, ideoque infenſiſſimi Ananaſae noſtrae hoſtes, fructus ut tandem finem imponam,

- - - quo vix major in ullo
Nobilitas apparet, odos generoſior exit
Ambroſiusque ſapor, perfundens ora liqueſcit
et rubet aſperſo leniter color aureus oſtro.
- - - - - Caro turgida nectare multo
Eſtur potaturque ſimul. Properate, fugaci
Maturaeque dapi quid parcitis?

